

Vaertlinck *contact*

Tijdschrift van de Willebroekse genealogische en heemkundige kring Vaertlinck vzw

Vaertlinck *contact*

Op de cover

Zicht op de fabriek van De Naeyer rond 1900

Foto © Stadsarchief Mechelen

www.beeldbankmechelen.be

Tijdschrift van de Willebroekse genealogische en heemkundige kring Vaertlinck vzw

Abonnement: 16 euro door storting op ondervermeld rekeningnummer

Afzonderlijke nummers: 5 euro

ISSN 1782-2785

Secretariaat

p.a. René Pattyn | Molenweg 24 | B-2830 Willebroek

Contact

tel. 03-886 92 44 | vaertlinck@telenet.be | www.vaertlinck.be

Praktische gegevens

Ondernemingsnummer 881 351 205

IBAN BE88-0682-3183-1441 | BIC GKCCBEBB

Erkende culturele vereniging Willebroek: culwo83

De vereniging staat los van alle filosofische en ideologische strekkingen

Bestuursleden

Gust Van Auwenis (Voorzitter) | Dendermondsestwg. 204 | B-2830 Willebroek | tel. 03 886 85 54

René Pattyn (Secretaris) | Molenweg 24 | B-2830 Willebroek | tel. 03-886 92 44

Guido Van Humbeeck (Penningmeester) | Jozef wautersstraat 125-1 | B-2830 Willebroek | tel. 03-886 04 75

Leon Bernaerts (Bestuurslid) | Eikenstraat 20 | B-2840 Reet | tel. 03-888 21 83

Flor Cools (Bestuurslid) | Vijvershof 2 | B-2830 Willebroek | tel. 03-886 69 98

Gary Mantiërs (Bestuurslid) | Groene Laan 38-3B | B-2830 Willebroek | tel. 03-886 65 26

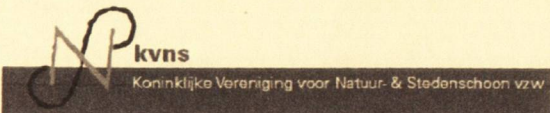
Jan Peeters (Bestuurslid) | Pullaar 270 | B-2870 Breendonk | tel. 0477-62 69 84

Kevin Polfliet (Bestuurslid) | Jan Blockxlaan 7 | B-2630 Aartselaar | tel. 0484-91 69 84

Silvain Spaepen (Bestuurslid) | Geuzenstraat 17 | B-2830 Willebroek | tel. 03-886 59 75

Eric Van Winghe (Bestuurslid) | Mispelweg 41 | B-2830 Willebroek | tel. 03-886 78 82

Vaertlinck vzw is lid van

Een nieuwe lente, een nieuw geluid!
(Herman Gorter)

Waarde lezer en “Vaertlinck” sympathisant,

Jawel, dit is uw Vaertlinck-tijdschrift nr. 1 van de 6de jaargang !

We kunnen ons best voorstellen dat u even de wenkbrauwen fronst en zich afvraagt ... wat krijgen we nu?

Inderdaad: uw tijdschrift ziet er een ietsiepietsie anders uit. We hebben een nieuw cover-kleedje en een nieuwe logo.

Maar de u vertrouwde en degelijke inhoud, die is gelukkig behouden gebleven. Wees gerust: Vaertlinck vaart nog altijd dezelfde koers en we hopen dat dit nog lang zo mag blijven.

Maar na heel wat gepalaver, heeft onze redactie wel de knoop doorgehakt en beslist om het ‘imago’ van Vaertlinck na 5 jaar een beetje op te frissen. Want zeg nu zelf: het is toch niet omdat we regelmatig in ons lokale verleden graven, dat we zelf in het verleden moeten blijven steken! Daarom een nieuw jasje voor de vertrouwde degelijke inhoud.

Tussen haakjes: niet alleen ons tijdschrift heeft een nieuw jasje, ook onze website heeft een facelift ondergaan en kreeg een andere look. Kijk maar eens op www.vaertlinck.be

We weten dat verandering soms een min of meer ongemakkelijk gevoel geeft maar met “Vaertlinck” is niets minder waar. Het bewijs ligt voor u: sla het tijdschrift maar open en u zult vaststellen dat daar zoals gebruikelijk “voor elk wat wils” in te lezen valt.

Onze redactie is dan ook volop aan het werk om u ook in de komende jaargang weer afwisselende en nieuwe artikels aan te bieden.

We hopen dat u samen met ons veel genoeg zult beleven aan de komende nieuwe reeks.

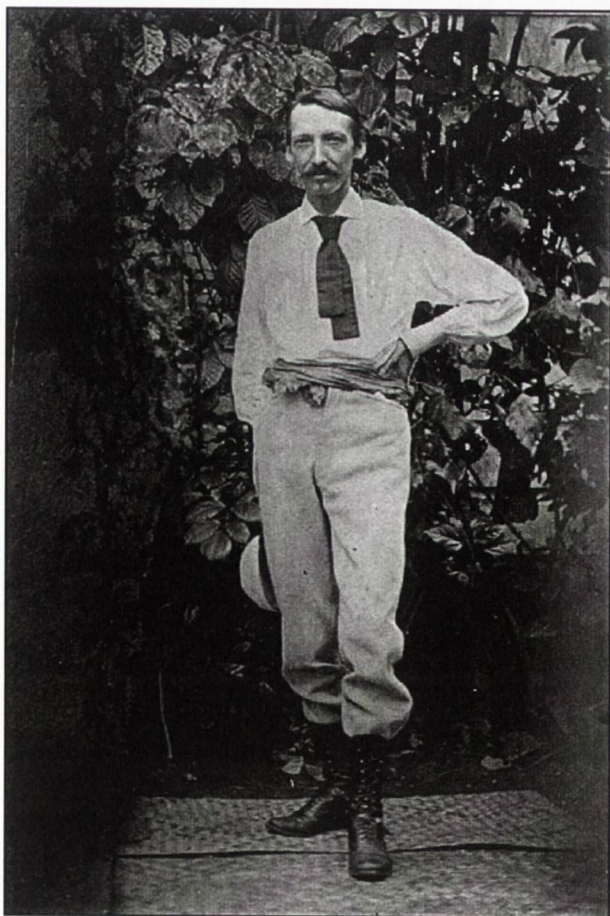
Tenslotte, misschien wat vroeg, hopen we zijn allen op een mooie en deugddoende zomer en wensen u en uw familie een rustige en ontspannen vakantie.

De redactie

Een reis door het vasteland – R.L. Stephenson

Het is vandaag weinig geweten – en het klinkt misschien ook onwaarschijnlijk – dat de Rupelstreek en de Willebroekse Vaart een kleine rol spelen in wat algemeen als het eerste reisverhaal uit de moderne Engelse literatuurgeschiedenis wordt beschouwd. Het was de Schotse schrijver Robert Louis Stephenson die daar voor zorgde.

Stephenson (1850-1894) – wereldberoemd van de werken ‘Treasure Island’ en ‘Dr. Jekyll and Mr. Hyde’ – en bewonderd door schrijvers als Ernest Hemingway, Rudyard Kipling en Vladimir Nabokov, maakte in 1876 samen met z’n Engelse vriend Sir Walter Grinlay Simpson een reis vanuit Antwerpen, via de Rupel en het kanaal richting Frankrijk. Het relaas van de voor de die tijd ongebruikelijke tocht verscheen voor het eerst in 1878 onder de titel ‘An Inland Voyage’, meteen ook Stephenson’s eerste boek. Hoewel onze regio er slechts kort in aan bod komt, biedt de beschrijving die Stephenson gaf van de omgeving ons een uniek beeld van de sfeer en de figuren die hij tegen kwam. Vooral over het

Robert Louis Stephenson kort voor zijn overlijden, op 44-jarige leeftijd (afbeelding National Library of Scotland)

in Brussel.

Hoewel het boekje zelf amper nog te vinden is in de handel, kan de integrale tekst op verschillende plaatsen op het internet worden geraadpleegd. Een aanrader voor op een druilerige zondagmiddag.

gebeuren op en rond het water geeft Stephenson veel interessante details.

Hij zat er dan ook met z’n neus op, want het eerste deel van hun tocht reisden hij en z’n maat met een in die tijd weinig bekende ‘canoe under sail’, een zeilkano dus.

‘An Inland Voyage’ werd verschillende malen heruitgegeven maar, voor zover we konden achterhalen, nooit officieel vertaald. Een zekere John Hammerton publiceerde in 1907 wel ‘In the track of R.L. Stephenson and elsewhere in old France’, waarin hij de reis te voet overdoet en op zijn beurt tal van bezienswaardigheden ontmoet, waaronder – ‘juist voorbij Boom’ – een door een paard voortgetrokken cilindervormige houten constructie met luidende bel en zitbank voor de wagenmenner en met het opschrift ‘petrol’.

De collega’s van Ten Boome vertaalden eerder al het gedeelte over Boom, maar omdat er zoveel mooie details inzitten en het verhaal ook mooi geschreven is, vertaalden wij een langer stuk, dat begint op de Schelde en eindigt wanneer Vilvoorde in zicht komt. Het volledige verhaal bevat onder meer nog leuke passages over een sluiswachter (!) in Vilvoorde en de ‘Royal Sport Nautique’

An inland voyage – R.L. Stephenson – 1876

Uittreksel – vertaling: Kevin Polfliet

[...]

Van Antwerpen naar Boom

Het was aangenaam op de rivier. Een tweetal schuiten gevuld met hooi gleden ons voorbij. Riet en wilgenstruiken omzoomden de rivier en vee en grijze paarden kwamen tot bij de rivier en lieten hun koppen ongeïnteresseerd hangen boven de oevers. Hier en daar zagen we een aardig dorp met rumoerige scheepswerf en soms een villa met gazon. De wind was ons goed van dienst terwijl we de Schelde en later de Rupel opvoeren en we gingen dus ook goed vooruit terwijl de uitgestrekte steenbakkerijen op de rechteroever van de Rupel in Boom in zicht kwamen. De linkeroever zag er nog groen en landelijk uit, met rijen bomen langs de oevers en hier en daar een veersteiger, waar soms een vrouw zat, de ellebogen rustend op de knieën of een oude heer met wandelstok en brillette. Maar Boom en zijn steenbakkerijen werden rokeriger en grauwer met de minuut, tot een grote kerk met een klok en een houten brug over de rivier het centrum van het stadje aanduidden.

Boom met de kerk en de Weduwe Van Enschootbrug, zoals Stephenson ze moet hebben gezien.

Boom is geen aangename plaats en valt slechts op door één ding: dat de meerderheid van haar bewoners van zichzelf vinden dat ze Engels kunnen spreken wat ze niet met feiten kunnen staven. Onze contacten bleven daardoor nogal vaag.

Wat het “Hotel de la Navigation” betreft: dat moet denk ik het grootste minpunt van de plaats zijn. Het scheidt op over zijn stoffig salon, met aan de zijkant een toog en uitzicht op de straatkant, en een tweede stoffig salon, donkerder en killler, met als enige versiering een lege vogelkooi en een tricolore spaarkas, waar we ons naartoe begaven om er te eten in het gezelschap van drie weinig spraakzame jonge werklieden en een zwijgzame loopjongen. Het eten was, zoals gebruikelijk in België, van een

niet nader te beschrijven karakter. In feite heb ik bij dit aangename volk nooit iets gekregen dat leek op een echte maaltijd; als amateurkoks modderen ze de hele dag lang aan met vlees, om iets te bereiden wat neigt naar de Franse keuken, veel heeft van de Duitse, maar op een of andere manier tussen de twee invalt.

Het door Stephenson niet erg hoog aangeschreven 'Hotel de la Navigation' oftewel 'De Scheepvaart', in de huidige Silvertopstraat in Boom.

in een vloeiend jargon en vroeg ons naar de stand van de dingen in Engeland, waarbij ze ons telkens vriendelijk corrigeerde als we probeerden te antwoorden.

[...]

Op het kanaal van Willebroek

De volgende morgen, toen we onze reis voortzetten op het kanaal van Willebroek, viel er een striemende en kille regen. Het water van het kanaal had zowat de temperatuur waarop men thee drinkt en door de verkoeling die de regen bracht hing er dan ook een laagje damp boven het wateroppervlak. De opwinding van het vertrek en het gemak waarmee ons bootje bij elke peddelslag vooruit ging, deed ons deze tegenslag voorlopig vergeten en toen de wolken wegdreven en de zon weer begon te schijnen vergaten we snel ons heimwee-naar-huis. Een fikse bries deed de rijen bomen langs het kanaal rillen en ruisen, de bladeren flikkerden als een rumoerige massa in het licht. Zo te horen en zo te zien was het perfect zeilweer, al stond er tussen de oevers in slechts een flauw zuchtje wind. Nauwelijks genoeg om snelheid te maken en onze vooruitgang was dan ook onregelmatig en onvoldoende. Een grappig typetje, duidelijk met een maritiem verleden, groette ons van op het jaagpad met een 'Het gaat snel, maar 't duurt lang!'.

Op het kanaal was het vrij druk. Af en toe passeerden we een lange rij boten met lange groengeschilderde roerpennen, hoge achterstevens met een raampje aan weerszijden van het roer, soms met een kan of een bloempot ervoor; erachter een kleine sloep, een vrouw bezig met het eten van die dag en een handvol kinderen.

Al deze schepen, zeker vijftientig of dertig, waren met scheepstouwen aan elkaar vastgemaakt, en aan de kop van die lange stoet een vreemd gebouwde stoomboot die het geheel in beweging hield. Hij had noch een schoepenrad, noch een schroef maar sleepte zich stapsgewijs voort, door op een of andere manier – niet makkelijk te begrijpen voor weinig technische geesten – een lichte ketting die over de bodem van het kanaal liep schakel per schakel over zijn boeg te trekken en langs de achterstevens weer te laten zakken. Eer men de sleutel tot het raadsel ervan doorhad, gaven deze sleper

De lege vogelkooi, schoongemaakt en opgetuigd en met als enige spoor van een fluitende lieveling de gebogen tralies waar vroeger een klontje suiker moet hebben gezeten, gaf een doodse indruk. De jonge werklieden of de loopjongen spraken niet met ons, maar fluisterden maar wat onder elkaar terwijl ze ons in de gloed van het gaslicht onderzoekend bekeken. Hoewel het knappe jongens waren zagen ze er, zoals we in Schotland zegen, gepokt en gemazeld uit.

Er werkte een Engelse meid in het hotel, die lang genoeg uit Engeland weg was om de vele vreemde maniertjes en eigenaardigheden van dit land over te nemen. Ze sprak met ons

en de manier waarop hij zich zachtjes over het water bewoog, een plechtstatige en bevreemdende indruk - terwijl behalve een lichte golving in het water niets zijn vooruitgang verraadde.

Van alle creaturen uit de handelsvloot is de kanaalschuit veruit het mooiste om te aanschouwen. Als ze hun zeilen hijsen zie je ze varen, hoog boven de toppen van de bomen en de windmolens, op een aquaduct, door groene velden: de meest pittoreske van alle vaartuigen. En het paard dat zich op het jaagpad traag voortsleept, alsof er niet zoiets als een zakenwereld bestond. En de man aan de roerpen die staat te dromen en eindeloos naar de einder tuurt. En de schuiten die men aan een sluis hun beurt ziet afwachten. Het leert ons allemaal hoe simpel het leven kan zijn. Er moeten veel tevreden zielen te vinden zijn op 'n schip, want een leven aan boord is zowel reizen als thuisblijven.

De schoorstenen lonken om te komen eten, terwijl peinzende blikken de oevers van het kanaal en al hun bezienswaardigheden aanschouwen. De kanaalschuit glijdt voorbij uitgestrekte wouden en door

Prachtig 'frontispiece' door W. Crane uit de eerste uitgave van 'An inland voyage'. Over de weergave van Pan, die de stoutmoedigheid van het verhaal moest uitbeelden, schreef een commentator toen: "Het maken van bakstenen (...) is vermoeiend. Dit zou dus wel eens een steekbakker kunnen zijn." (afb. National Library of Scotland)

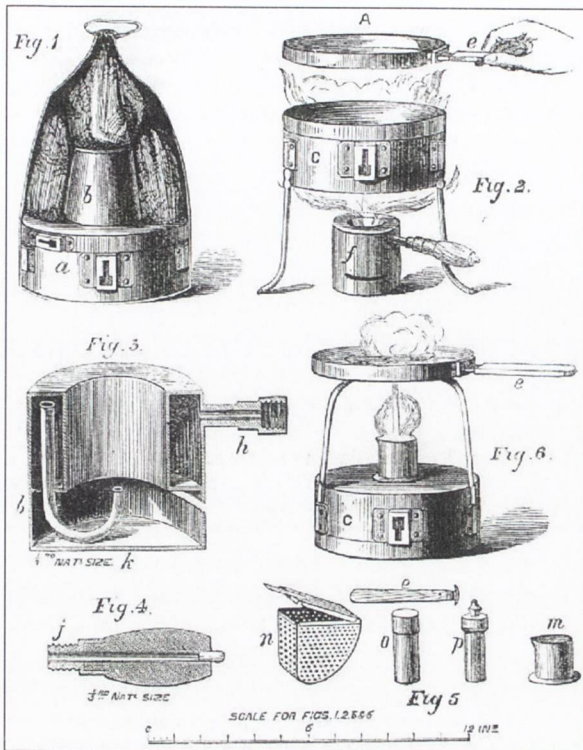
boot brak een ei bij het uitstappen, maar stelde tot zijn eigen genoegen vast dat het misschien 'à la papier' kon bereid worden en dropte het dus met Vlaams krantenpapier en al op het kookstel. Hoewel we aan wal gingen bij mooi weer, waren we slechts twee minuten geland eer er een frisse wind opstak en de regen op onze schouders begon te druppelen. We zaten zo dicht bij het vuur als we konden. De spiritus brandde hevig: om de paar minuten vatte het gras vuur en moesten we het uittrappen. Het duurde niet lang voor we meerdere vingers verbrand hadden. Onze kookprestaties waren niet echt in

grote steden, met plechtige gebouwen en lichtjes bij nacht. En voor de schipper, in zijn drijvende huis, is dit alles niet meer dan te luisteren naar andermans verhalen, of de pagina's om te draaien in een prentenboek dat hem niet echt boeit. Hij kan 's namiddags wandelen in een ver land, en 's avonds thuis komen en eten aan de eigen haard. Natuurlijk heeft men in zo'n leven weinig beweging, maar gezond bewegen is dan ook enkele voor ongezonde mensen. Slome kerels, die nooit ziek zijn noch gezond, hebben een rustig leven en sterven met meer gemak.

Ik weet zeker dat ik liever schipper zou wezen, dan een taak te moeten vervullen die mijn aanwezigheid op een kantoor vereist. Er zijn weinig roepingen in de wereld, denk ik, waaraan een mens meer van z'n vrijheid moet prijsgeven in ruil voor zijn dagelijks brood. De schipper zit aan boord, hij is meester over zijn schip, hij kan aan wal wanneer hij dat wil en moet nooit de koude nacht trotseren om op koers te blijven, terwijl de zeilen stijf bevroren staan. En zoals ik het zie staat de klok tussen bed- en etenstijd voor hem zo goed als stil. Je kan je niet inbeelden waarom zo'n man ooit zou moeten sterven.

Halfweg tussen Willebroek en Vilvoorde, in een mooi uitgestrekt deel van het kanaal, gingen we aan wal voor het middagmaal. Aan boord van de 'Arethusa' waren twee eieren, een homp brood en een fles wijn, en aan boord van de 'Cigarette' twee eieren en een Etna-kookstel. De bestuurder van laatstgenoemde

verhouding met dit ganse spektakel, en toen we na twee pogingen om het vuur aan te steken wilden opgeven, was het eerste ei amper warm en het ei bereid 'à la papier' veranderd in een koude en

19de eeuwse afbeelding van een kookstel, zoals ook dat van Stephenson er ongeveer moet hebben uitgezien (afb. uit 'The Voyage alone in the yawl Rob Roy' door John Macgregor, 1893).

wansmakelijke fricassee van drukkersinkt en eierschaal. We haasten ons om de twee andere eieren te bakken op de nog hete kookplaat, en dat ging al iets beter. Toen ontkurkten we de fles en zetten we ons neer in een greppel, met een zeildoek over onze knieën. Het regende zachtjes.

Dergelijke ongemakken zijn, als men ze met niet te veel pretentie bekijkt, een heel grappige bedoening en mensen die worden ondergedompeld in het leven in de open lucht kunnen dan ook rekenen op lachbuien. Zo bekeken, kan zelfs een ei bereid 'à la papier' bijdragen aan de pret.

Maar al deze narrenstreken, hoewel we ze met de glimlach ondergingen, waren niet voor herhaling vatbaar, de Etna werd dus veilig weggeborgen in het ruim van de 'Cigarette'.

Onnodig te vermelden dat toen onze lunchpauze voorbij was en we terug aan boord klonnen om verder te varen, de wind plots ging liggen. Gedurende gans de tocht naar Vilvoorde bleven we onze zeilen uitzetten, en gleden wij, met behulp van die ongunstige wind en af en toe een tijdje peddelen, tussen de bomerijen, van sluis naar sluis.

[...]

Kevin Polfliet

GROOTE WEGENWERKEN IN WILLEBROECK

Menig Willebroekenaar en toevallige passant heeft de voorbije maanden gesakkerd op de wegenwerken op en rond de Dendermondsesteenweg. Maar, zoals ze in Willebroek zeggen, nil novi sub sole. Zo'n 230 jaar geleden werden de Willebroekse gemeyntenaeren ook al geconfronteerd met 'mobiliteitsproblemen' en met de aanleg van de allereerste steenweg in hun dorp.

Gaan we in gedachten even terug naar 9 februari 1776. Twee mannen lopen, of liever: waden door de dorpsstraat (de huidige Aug. Van Landeghemstraat) in Willebroek. Het vriesweer en de dooi van de laatste weken hebben het karrenspoor – want veel meer is het niet – herschapen in één grote modderpoel met verraderlijk diepe plassen en kuilen. De staat van de straat is precies de reden waarom beide heren de wethouders van het dorp hebben bijeengeroepen¹. Het zijn mannen

¹ Waarschijnlijk gebeurde dit 'ten ordinaire genechtshuyse' (zoals het in een andere akte uit die tijd wordt omschreven), en dat genechtshuys (of gerechthuis) was dan de voorganger van het gemeentehuis. Het gebouw stond in de huidige Pastorijstraat.

met plannen en die willen ze vanavond voorleggen aan de leden van de schepensbank. De ene is Jan Baptist Helman, baron van Willebroeck² en de andere Peter Jan Van den Bogaert, molenaar en burgemeester van het dorp³. Luisteren we even naar de manier waarop griffier Cornelius Van Grootven hun verhaal samenvat⁴:

“Op heden negensten february seventhien hondert sesenseventigh is gecompareert in volle collegie van schepenen ende bedeseters der Baronnie van Willebroeck den hoog geboren Heer Baron van Willebroeck ende Peter Jan Vanden Bogaert, Borgemeester ende Molder der voors. parochie, welcke comparanten in aendacht genomen hebbende dat de straete loopende van aen het sas van Willebroeck op de oostzeyden tot aenden voorseyden molen⁵ dickwils teenemael ingebruyckbaer is, soo ist dat die voors. camparenten tot meesten oirboir (nut) en gemack der gansche gemeyne ingesetenen hebben geloofd (beloofd) t’hunnen gemeynen privativen coste ider voor de hellight (helft) eenen cassey ten breede van sesthien voeten (4,8 meter) van aen het sas van Willebroeck op de oostzeyde tot aen den voors. molen van Willebroeck te leggen op conditie dat het ophoogen der straete ende leggen van het bedde sal wesen tot laste der gemeyne ingesetenen van Willebroeck”.

Het voorstel van de baron en de burgemeester was niet minder dan een revolutie. Eeuwenlang was al het transport van mensen, dieren en voertuigen in Willebroeck over aardewegen verlopen, die al naargelang het seizoen, zandpistes, modderpaden of ijsbanen waren. En nu zou er voor het eerst een cassey worden aangelegd in het dorp. De vooruitgang! Voortaan zou iedere Willebroekenaar zich in alle weersomstandigheden te voet, per kar of koets en zonder gevaar voor gebroken benen of wagenassen door het dorp kunnen verplaatsen. Of toch tot aan de molen van Peter Jan Van den Bogaert. Want het zal de lezer uiteraard niet ontgaan zijn dat uit hoofde van de burgemeester-molder naast het algemeen belang ook wel enig eigenbelang zal hebben meegespeeld. Maar hij was dan ook van plan van de cassey voor de helft zelf te betalen.

En wat de baron betreft, die had zich de voorbije jaren daadwerkelijk ontpopt als een pleitbezorger van de wegenbouw in de regio. Tien jaar eerder had hij al geijverd voor de aanleg van de kasseiweg van Antwerpen naar Boom (1765). Voor hem was dit initiatief dan ook pure ontwikkelingslogica. Hoe dan ook: de Willebroeckse schepenen lieten zich niet pramen om hun dorp op te stoten in de vaart der volkeren en het verkeer. Zie maar hoe enthousiast zij luidens het verslag van de griffier reageerden op het voorstel van de baron en de burgemeester: *“Alsoo dese presentatie dient tot orboir ende groot voordeel der gemelde parochie, soo ist dat drossaert, meyer, schepenen ende bedeseters alhier present verclaeren het selve te accepteren”.* Meer nog, zij beslisten *“voorders te consenteren dat ten gemeynen dorps coste int voors. dorp van Willebroeck oock sal worden geleyt eenen steewegh te beginnen van aen het hof des voornoemde Heere Barons tot aen het sas van Groot Willebroeck tusschen de huysinge d’ene genaemt het Vlies ende d’ander Het Moleken, bewoond by Hendrick Mertens, sullende niet meerder op daer toe geemployeert worden als de somme van duysent croonen vande coninginne”.*

Wreed accident

² Jan Baptist Louis Bonaventure Jozef Helman (1713-1781) was de vierde baron van Willebroeck. Hij woonde op het kasteel tegenover de kerk. Enkele jaren na zijn dood ging een deel van het kasteel in vlammen op tijdens de Brabantse Omwenteling (1789). Negen jaar later werd ook het resterende gedeelte verwoest tijdens de Boerenkrijg (oktober-november 1798).

³ Petrus Joannes Van den Bogaert (1715-1791) was de eigenaar van de molen in de Molenstraat, eeuwenlang de enige windmolen in het dorp. Zijn vader Jacob had de molen via zijn moeder Maria Vloebergs overgenomen van de aloude gelijknamige maaldersfamilie. Later kwamen er nog molens bij op de Mechelsesteenweg en de Nokkestraat (huidige Guido Gezellestraat). Zijn dochter Isabella Van den Bogaert zou in 1796 trouwen met Emmanuel Benedict Rollier, de befaamde bevelhebber van het boerenleger in de Boerenkrijg in Klein-Brabant.

Ook zij woonden trouwens in de buurt van de molen op de Mechelse steenweg.

⁴ RA Antwerpen, OGA Willebroeck, invent. 121

⁵ Het gaat hier om de molen op de Mechelse Steenweg

Niet alleen de weg naar de molen zou dus gekasseid worden, maar ook de dorpsstraat zelf. En om het belang en de noodzaak daarvan te illustreren, benadrukt het verslag van griffier Van Grootven dat *“den gemelden steewegh in hun dorp oock ten uyttersten betaemelyck ende voordeligh (is) voor het selve dorp aengesien de quade slaege⁶ dier inde selve straete hun syn bevindende, de welcke dusdanigh syn dat wylen syner excellentie den Heere Hertogh van Ursel ende Hoboken, Ridder van het Gulde Vlies ende Gouverneur der stadt Brussel corts voor syne doot daerinne met syne voture is omme gevallen d’welck oock dickmaels is gebeurt soo aen gelaede caeren ende waegens”*.

De suggestie is dus min of meer dat de Hertog van Ursel is overleden als gevolg van het ongeval met zijn *voture* in de Willebroekse Dorpsstraat. De man in kwestie was Charles d’Ursel, de tweede hertog van Ursel. Hij is bij ons in de streek vooral bekend als de Heer van Hingene, maar was op de eerste plaats een Brussels edelman. Hingene was maar een buitenverblijf. Charles werd geboren in 1717 en was dus een generatiegenoot van baron Helman, maar hij speelde wel in een hogere categorie dan zijn Willebroekse collega. Niet alleen in de adellijke hiërarchie maar ook als generaal-majoor in het Oostenrijkse Keizerlijke leger en als vertrouweling van landvoogd Karel Van Lotharingen, die hem niet alleen het gouverneurschap van Brussel aanbood maar in 1771 ook – in naam van de keizer Jozef II – de prestigieuze halsketting van het Gulden Vlies omhing. Midden 1774, zo weten we, ging de gezondheidstoestand van de 57-jarige Charles plots zienderogen achteruit en in januari 1775 is hij overleden. Het zal dus ook in 1774 zijn geweest dat hij met zijn *voture* is omgekieperd in Willebroek-Dorp, maar of zijn dood daar ook echt iets mee te maken heeft blijft onduidelijk.

Ook de vermelde Karel Van Lotharingen verschijnt trouwens in het Willebroeks straatbeeld want griffier Van Grootven gaat verder: *“(er wordt) oock in aendacht genomen dat als wanneer syne conincklycke hoogheydt den hertogh Carel Alexander hertogh van Lorynen ende Bar is geweest tot Hingen sy (de Willebroekenaars) order hebben gecregen vande selve straeten promptlyck te maeken, d’welck om cortheyds wille met groote coste ende spoet, maer ten halven en heeft connen gerepareert worden”*.

De Willebroekenaars hadden dus al eens – tevergeefs – aan de weg getimmerd, toen ze daartoe waren aangepord naar aanleiding van het bezoek van de landvoogd aan het kasteel in Hingene, bij zijn trouwe medestander de hertog van Ursel. Uit de annalen weten we dat Karel Van Lotharingen in 1749 en 1759 zo’n beleefdheidsbezoek heeft afgelegd in Hingene. Het is niet duidelijk of de griffier hier naar één van die twee bezoeken verwijst, waarvan het laatste in 1776 toch al 17 jaar geleden is. Mogelijk is de landvoogd ook later nog eens op bezoek geweest in Hingene, misschien in 1771, naar aanleiding van de promotie van Charles d’Ursel tot ridder van het Gulden Vlies. Die reis moet dan via Willebroek verlopen zijn. Hoe dan ook: de reparatie van de Dorpsstraat was toen maar half gelukt. Maar nu zouden ze er écht werk van maken, de Willebroekenaars.

Als ieder voor zijn eigen deur kasseit ...

Baron Helman was in zijn nopjes met het enthousiasme van zijn dorpsgenoten en besloot er meteen nog een schepje bovenop te doen: *“Den Heere Baron van Willebroeck alhier oock present (...) verclaert ende gelooft soo verre syne erfve van het casteel is loopende alleen te sullen becostigen ende leggen de geheele straete tot aen den kerckhoff muer op synen privativen coste, ende aen synen boogaert den selven cassey te doen leggen ter breedte van sesthien voeten”*.

Niet alleen de *molder*, maar dus ook de baron kreeg dus graag een cassey voor zijn deur en was bereid daar een extra financiële inspanning voor te doen en dat willen de Willebroekse wethouders van hun kant ook; Ze besluiten aan de Raad van Brabant de toestemming te vragen om een som van 3000

⁶ Quade slaegen : putten in de weg vol water. Cfr. Geen pad zonder modder, geen wegh, of hy heeft zijn quae’slaegen, De Brune, Bank 1, 133 [1637].(WNT)

gulden te lenen ter bekostiging van de allereerste steenweg in Willebroek, die dus van aan het kasteel van de baron tot aan het sas zou lopen en aan de overkant van de vaart verder tot aan de molen van burgemeester Peter Jan Van den Bogaert op de Mechelse Steenweg. Ze vermoedden dat ze die toelating wel zouden krijgen “*aengesien alle lichtinge ende renten soo van den laesten als voorgaende oorlogen teenemael syn afgelegt ende gequeten*”.

En daarop ondertekenden alle aanwezigen het document: baron Helman, borgemeester Peter Jan Van den Bogaert, drossaard J. Donche, meier J. De Maeyer, L. Tambuyser, Philippus Verdickt, Carel de Keirsmaecker, Gillis Brems, G. Mertens, Peter Moeyersoms, Joannes Bogherts, Gillis De Maeyer.

Het enthousiasme van de Willebroekse gezagsdragers ten spijt, draaiden de administratieve molens ook toen al traag en kwam er pas op 11 september 1777 weer schot in de zaak. Toen was er een ‘*generale convocatie der gemeyntenaeren ende gegoeyde deser baronnie*’ waarop de plannen voor de steenweg meer in detail werden gepresenteerd.

De wethouders hadden ondertussen ‘*het noodigh octroy tot het maecken van eenen cassey (...)* *mitsgaeders om daertoe te lichten eene somme van drij duysent guldens*’. Er was ook een plan en een budget, ‘*gecalculeert door den experten ende meester casseyer J.B. Colders*’. De 24 aanwezigen keurden het plan en de lening goed en besloten dat het geleende geld op een termijn van 10 à 12 jaar zou worden terugbetaald.

Het tracé

Enkele jaren daarvoor was een ploeg van militaire landmeters neergestreken te Willebroek. Ze hadden zorgvuldig elk straatje en elk paadje, elk huis, elke hof en zelfs elke haag in kaart gebracht. Het waren artilleristen van de ‘Ecole des mathématiques du corps d’artillerie des Pays-Bas autrichiens de Malines’ en ze werkten mee aan de ‘Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden’: de allereerste ‘nationale’ stafkaart van België, al heette dat dan nog niet zo.

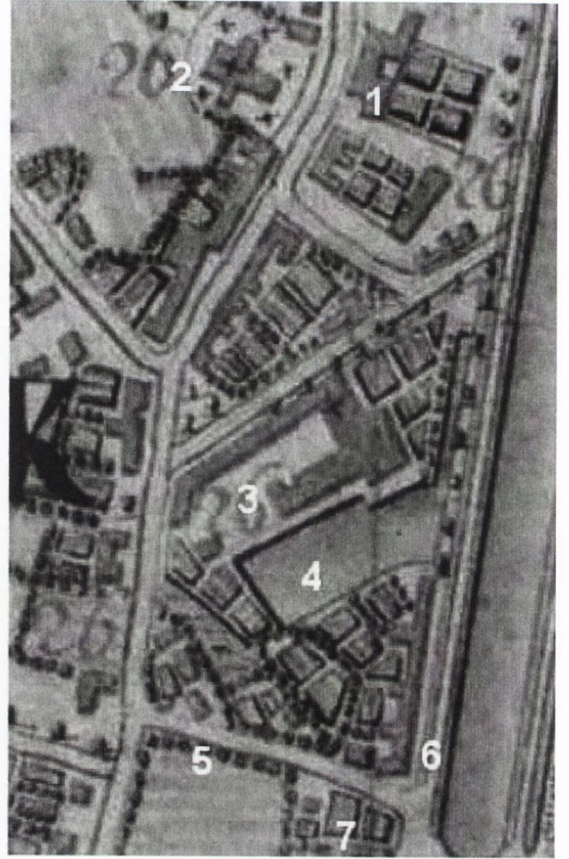
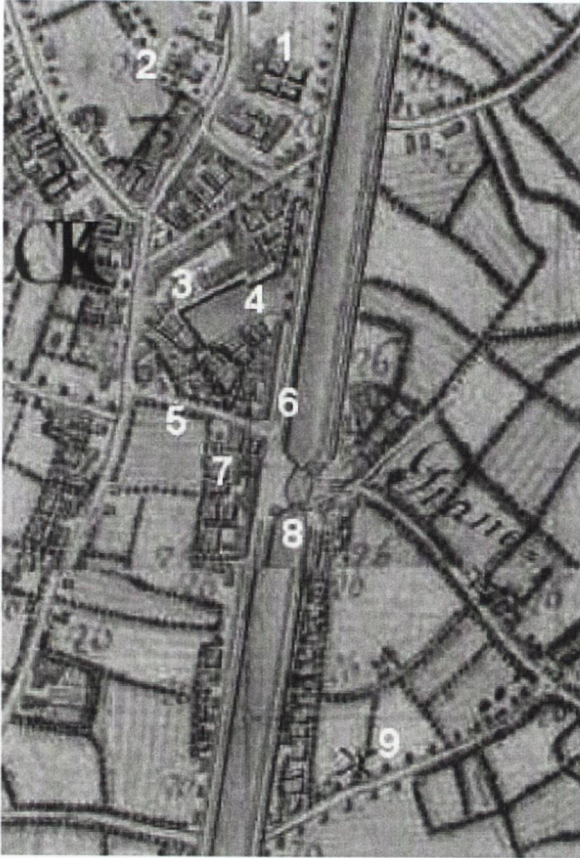
De kaart wordt ook wel de Ferraris-kaart genoemd, naar Graaf Joseph de Ferraris (1726-1814), die het project (1771-1778) coördineerde in opdracht van landvoogd Karel van Lotharingen. Ferraris was bovendien - het toeval bestaat niet - de schoonzoon van Hertog Charles d’Ursel, die we eerder in dit verhaal al hebben ontmoet. Hij was getrouwd met diens dochter Mariette (1743-1810).

Het is dank zij de Ferrariskaart dat we ons een idee kunnen vormen van het Willebroek van die tijd.

Hieronder twee fragmenten uit de kaart met de belangrijkste locaties langs het tracé van de eerste ‘*cassey*’ in Willebroek.

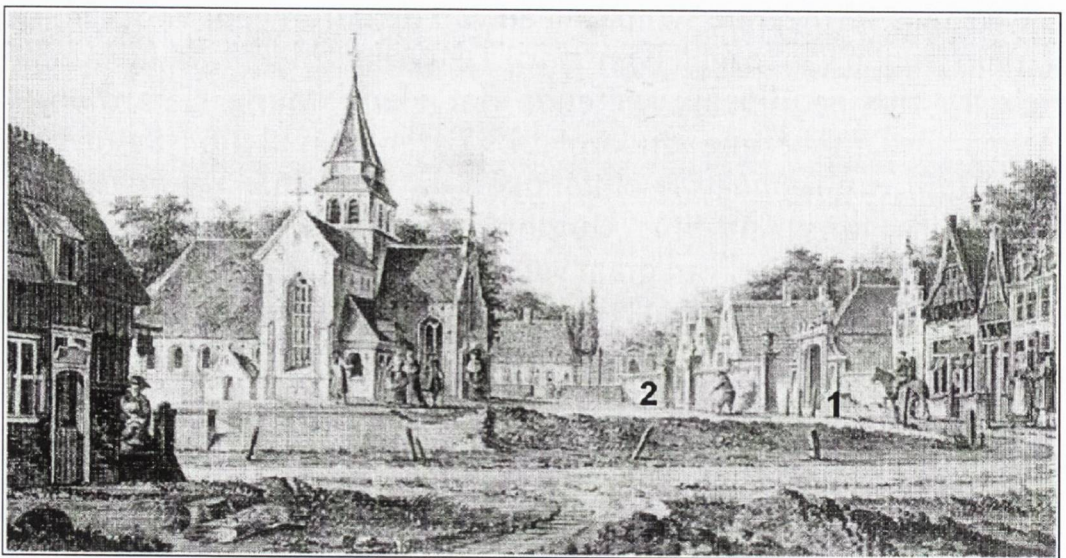
Wanneer de *cassey* naar de molen uiteindelijk werd aangelegd, is niet duidelijk, maar de Dorpsstraat werd in 1778 gekasseid en de Nieuwstraat - die er haar naam aan dankt - in 1779. Vanaf dan duikt in notariële en schepenaakten geregeld de benaming ‘de nieuwe *steenweg*’ op.

Bijvoorbeeld in verband met het huis van de vermelde Hendrick Mertens (‘Het Moleken’). Die laat op 25 augustus 1779 bij testament zijn huis aan de Vaart over aan zijn kozijn en naamgenoot Hendrik Mertens (x Theresia De Vleeschouwer). Dat huis paalt volgens de akte aan Guiliam Tambuyser, de Vaart, de *nieuwe steenweg* en de ‘erve den Arent’ (de oude brouwer waarvan de naam nu nog voortleeft in het gelijknamige café op de hoek van het Oud Sasplein en de Dr. Persoonslaan).

1. Het kasteel van Jan Baptist Helman
2. De kerk
3. Het klooster der Karmelitessen
4. De 'nonnenvijver' (cfr. Nonnenvijverstraat)
5. De huidige Nieuwstraat

6. Herberg Het (Gulden) Vlies, nu Café Canal
7. Huis Het Moleken van Hendrick Mertens
8. Het Sas
9. De molen van Peter Jan Van den Bogaert

Aan het andere uiteinde van de nieuwe steenweg bevonden zich het kasteel van de baron en de kerk. Onderstaande pentekening van T. Verrijs dateert uit de periode van de aanleg van de steenweg (1780), maar toch is de ‘cassey’ er niet op te zien. De prent geeft wel een mooi beeld van het kerkplein in die tijd. We zien onder meer de toegangspoort van het kasteel (1) en de deels afgebroken kerkhofmuur (2) waarover hierboven sprake.

En zo kreeg Willebroek dus zijn eerste kasseistraten, met dank aan burgemeester Van den Bogaert en baron Helman. Het is een cynische speling van het lot dat de oudste dochter van Jan Baptiste Helman, pionier van de Willebroekse wegenbouw, enkele jaren later om het leven zou komen door een ‘verkeersongeluk’. Philippina Helman (1748) overleed op 26 augustus 1789 toen haar rijtuig op weg van Brussel naar Willebroek in de buurt van Humbeek van de baan reed en in de Vaart belandde⁷.

door Paul De Borger

De Dendermondsesteenweg rond 1940 – de eerste kasseiweg in Willebroek
Foto : archief G. Van Auwenis

⁷ Huyghe Jean, Willebroek en het geslacht Helman, uitg. Gemeentebestuur Willebroek, 2004 p. 67

Erin geloot Eruit gekocht.

De Franse Revolutie, de sansculotten, de Boerenkrijg, de conscriptie, de loting... Iedereen heeft er in de geschiedenisles over gehoord en er later waarschijnlijk nog wel iets over gelezen.

Om het leger van voldoende soldaten te voorzien werd op 5 september 1798 de wet op de recrutering van kracht. De jongeren van het mannelijk geslacht tussen 20 en 25 jaar werden op een lijst opgeschreven, vandaar de naam “conscriptie”⁸. Voor die leeftijdscategorie ingedeeld in klassen werd via loting bepaald wie in dienst moest. Voor een beperkt aantal groepen zoals bijvoorbeeld gehuwden en weduwnaars werd vrijstelling verleend. Vrijwillige dienstname zoals vroeger was natuurlijk nog mogelijk.

De loting verliep als volgt. De namen van de “conscrits” werden elk afzonderlijk op een briefje geschreven, afgelezen, in een hoosje gestoken en in een trommel gelegd. In een andere trommel werden zoveel witte briefjes en evenveel briefjes met ‘Militaire partant’ gelegd. Alles werd goed door mekaar gemengd. Een kleine jongen trok uit de eerste trommel een naam gelijktijdig met een andere jongen die een briefje uit de andere trommel trok. Werd een wit briefje getrokken, dan was de persoon waarvan men gelijktijdig de naam had getrokken, uitgeloot. Had men een briefje “Militaire partant” aan zijn been, dan was men erin geloot en moest men vertrekken. Na een medische keuring nadien werd de conscrit eigenlijk in het leger ingelijfd.

In onze gewesten was die loting natuurlijk niet geliefd. Voor de betrokkene en zijn familie hingen er zware gevolgen aan vast. Hendrik Conscience beschrijft in zijn boek “De Loteling”⁹ zijn eigen ervaringen tijdens zijn diensttijd van 1831 tot 1836, dus reeds tijdens de Belgische periode¹⁰.

Het systeem van die militaire loterij onder de dienstplichtigen met toelating van vervanging tegen geld bleef naast de vrijwillige dienst bestaan tot 21 maart 1902. In 1909 bleef een vervanging tegen geld mogelijk, maar de loterij werd afgeschaft en de dienstplicht ingevoerd¹¹.

Vervanging tegen geld, uitkopen dus, bleef tot 1909 dus mogelijk. Een goede zaak voor wie erin geloot was, maar over voldoende kapitaal beschikte om een vervanger te betalen. Zijn vege lijf kon hij zo veilig stellen en mogelijk beroepshalve meer verdienen dan hij moest betalen. De vervanger zal ook wel zijn voordeel voor ogen gehad hebben. Zijn minder goede sociale positie of geldnood kon wel een rol spelen bij de aanvaarding. Dus een win – win situatie op het ogenblik van de overeenkomst. Voor de laatste partij was dit in de

⁸ De Erfenis van de Franse Revolutie 1794 – 1814, hoofdstuk X door Piet De Gryse over de conscriptie, ASLK Brussel, 1989, p.199 - .

⁹ Hendrik Conscience, De Loteling, eerste uitgave bij J.E. Buschmann, Antwerpen, 1851. Later volgen nog vele uitgaven ook bij andere uitgevers. De Loteling werd zelfs verfilmd in 1974 volgens een scenario van Nic Bal en geregistreerd door Roland Verhavert.

¹⁰ Dr. Emiel Willekens, Hendrik Conscience en zijn tijd, Stichting Mercator-Plantijn vzw, Antwerpen, 1983, p. 14 – 19.

¹¹ Winkler Prins encyclopedie, 6e druk, 7e deel Dem – Egy, Elsevier Amsterdam – Antwerpen, 1950, p. 161 – 162.

toekomst niet altijd een zekerheid! Hoe zo'n ingelote dienstplichtige zich uitkocht en een contract sloot met zijn vervanger leren ons enkele voorbeelden uit het jaar 1828.

Op 18 April 1828 trok **Joannes Franciscus Tuegels**, landbouwer te Heindonk, naar notaris Joannes Baptista De Keersmaecker¹² te Mechelen. Zijn zoon Engelbertus had geloot en het nummer drie getrokken. Voor de Loting voor de Nationale Militie voor de lichting van het lopend jaar waren in het kanton Willebroek de gemeenten Heffen en Heindonk verenigd.

Willem Troch, handwerker of dagwerker, geboren te Leest als zoon van **Joannes Troch**, wonend te Leest en van de te Leest overleden **Anna Catherina Smets**, die ook al 6 jaren te Heindonk woonde, was getrouwd met **Maria Francisca Van Campenhout**. Ook hij stapte naar de notaris. Willem verklaarde zich aan te bieden als plaatsvervanger van **Engelbertus Teugels**, zoon van de genoemd Joannes Franciscus, en in zijn plaats te willen dienen bij de Nationale Militie. Volgens zijn signalement was hij 1 el en ? palmen lang, had een rond aangezicht, breed voorhoofd, dikke neus, grote mond en ronde kin. Zijn haar en wenkbrauwen waren licht bruin. Verder vertoonde hij geen andere tekens.

Beide mannen toonden de notaris een certificaat van de militieraad te Mechelen met de goedkeuring van Willem Troch om als plaatsvervanger te fungeren. Ook een kwijtschrift van de ontvanger "der regterlijken akten" te Mechelen werd bovengehaald waaruit bleek dat Engelbertus Teugels een som van 25 guldens had gestort.

De notaris wees hun op de verplichtingen waaraan ze zich wederzijds moesten houden. Hij maakte hen attent op de wet van 8 januari 1817 (artikel 97, 105 – 108) en van 27 april 1820 (art. 29 – 32) waarna volgende overeenkomst werd gesloten:

- Willem Troch verbindt zich als plaatsvervanger van Engelbertus Teugels, die bij de Nationale Militie is opgeroepen, "alle zijne verplichtingen in den dienst voor hem te voldoen".
- Als beloning hiervoor verbindt Joannes Franciscus Teugels zich voor zoon te betalen aan de echtgenote van Willem Troch:
 - 1) een som van 50 nederlandse guldens op de dag van zijn vertrek. Dit om haar een melkbe(drijf?) te verschaffen en hierdoor haar kostwinning zo veel mogelijk te verzekeren.
 - 2) een som van 38 guldens 60 cent. in 4 maal te betalen. Het eerste vierde moet op 1 mei 1829 voldaan worden en zo verder van jaar tot jaar tot gehele voldoening
- Verder verbindt Joannes Franciscus Teugels er zich toe de echtgenote van Willem Troch en haar kinderen gratis te laten wonen in een huis van hem. Dit huis met stalling en verdere toebehoorten, ca. 30 nederlandse roeden erve, in de "beenhouwersstraet" te Heindonk is reeds in gebruik door haar en vanaf half maart nog voor een termijn van 5 jaar. De huurwaarde wordt geschat op 30 nederlandse gulden per jaar, De echtgenote Troch moet de grondlasten dragen.. Het onderhoud van het huis moet door de eigenaar gebeuren.
- De comparanten verklaren verder dat er buiten wat hier boven staat in het contract niets is gegeven of genoten en dat er gedurende de diensttijd ook niets zal gegeven of genoten worden.

Als getuigen traden op Cornelius Scheffemeyer, meester schoenmaker en Joannes Baptista Van Den Eijnde, winkelier, beide te Mechelen wonend. Willem Troch kon niet schrijven. De Militieraad van het Distrikt Mechelen heeft het contract gezien op 12 april 1828.

¹² SAM, Not. De Keersmaecker J.B., nr. 2134, 18/04/1828.

De dag ervoor, 17 april 1828, was bierbrouwer **Franciscus Leonardus Baeckelmans** van Tisselt eveneens bij de zelfde notaris¹³ binnengestapt met dezelfde bedoeling. Zijn minderjarige zoon **Franciscus Cornelius Baeckelmans** had in Tisselt voor de Nationale Militie geloot voor de lichte van het lopend jaar en het nummer zestien getrokken.

Hij was in het gezelschap van **Petrus Joannes Emmerechts**, meerderjarige jongman, werkmans en eveneens van Tisselt.

“Sieur” Baeckelmans bood Petrus Joannes Emmerechts aan als plaatsvervanger van zijn zoon Franciscus Cornelius om voor hem en in zijn plaats te dienen.

Ook hier dezelfde procedure: certificaat tonen met goedkeuring, kwijtschrift voor de storting van 25 guldens, voorlezen van de verplichtingen. En dan het contract:

- Sieur Baeckelmans biedt voor de militie als plaatsvervanger van zijn zoon Franciscus Cornelius Petrus Joannes Emmerechts aan, die het aanvaardt. Genoemde Emmerechts, dagloonwerker was geboren te Tisselt 06/./1801, zoon van Guilielmus en van Joanna Maria Van Den Brande die ook te Tisselt woonden. Zoals gezegd was hij ongehuwd, “lang een el 7 palmen 4 duim, gezigt ovaal, voorhoofd ordinaar, neus rood, haar donker bruin, wenkbrauwen idem, andere teekenen – pokdalig”.
- Hij zal hiervoor 94 guldens 59 cents trekken. Hiervan krijgt Emmerechts 1/5 (18 guldens 90 cents) bij zijn vertrek en de rest na het volbrengen van zijn diensttijd mits behoorlijk bewijsstuk.
- Beiden verklaren dat er ter zake nog niets gegeven of genoten is en dat het zo zal blijven gedurende de dienst.

Als getuigen bij het opmaken van het contract traden dezelfde personen op als hiervoor. Waarschijnlijk waren het goede bekenden van de notaris die zo misschien een centje mochten bijverdienen. Na het tekenen door Baeckelmans, de notaris en de getuigen, en het zetten van een kruisje door Emmerechts, die niet kon schrijven “foute van geleerdheid”, was ook dit weer geregeld en in kannen en kruiken nadat de Militie Raad van het district Mechelen dit contract had gezien.

Bij vergelijking van de 2 contracten stellen we toch een merkelijk verschil vast wat betreft de voorwaarden (geldelijke en andere). Blijkbaar hangt dit samen met de sociale toestand van de kandidaat plaatsvervanger.

Welk lot was de hoofdrolspelers van dit artikel daarna beschoren? Enkele gegevens hebben we verzameld¹⁴.

Joannes Franciscus Teugels werd geboren te Battel op 20/02/1772 en is overleden te Heindonk op 24/02/1847. Zijn vrouw **Isabella Maes**, te Heindonk geboren 06/04/1777, stierf er 28/08/1846. Het gezin telde 6 kinderen waaronder onze uitgekochte **Engelbertus**. Gelukkig voor hem. Geboren te Heindonk op 07/11/1809 en nu bevrijd van de Nationale Militie kon hij rustig voor priester studeren. Hij werd gewijd te Mechelen 28/08/1835, werd onderpastoor te Heffen en daarna op 19/02/1835 directeur van het klooster te Willebroek waar hij aan de pokken overleed 02/05/1861¹⁵.

De plaatsvervanger **Willem Troch** geboren te Leest 23/02/1794 huwde te Heindonk 27/11/1820 waar hij later als landbouwer, dagloner ging wonen Wijk A, nr. 5. Hij leefde nog tot 21/11/1878, datum waarop hij te Heindonk overleed. Met zijn vrouw **Maria Francisca Van Campenhout**, geboren Heindonk 12/01/1798, dagwerkster, er overleden op 18/06/1893, kreeg hij 7 kinderen. Vier ervan werden na zijn dienstname geboren: 1829, 1832, 1838 en 1842.

¹³ SAM Not. De Keersmaecker J.B., nr. 2134, Akte nr. 103, 17/04/1828.

¹⁴ Verdere data komen uit de Burgerlijke Stand of uit de parochieregisters.

¹⁵ Paul Cools, Historiek van het klooster der Dochters van Maria te Willebroek, Vaertlinck 2e jg./2, p. 9-10.

Brouwer **Franciscus Leonardus Baeckelmans** was geboren te Aartselaar 01/03/1775 als zoon van Joannes Baptista en van Catharina Verhoeven, beiden uit Aartselaar. Hij woonde te Tisselt en stierf er 13/02/1862. Zijn vrouw **Maria Theresia Hensmans** was dochter van Franciscus Josephus en van Anna Catharina Van Paesschen, geboren te Tisselt en er overleden 11/05/1868. Verdere gegevens over zijn zoon **Franciscus Cornelius** ontbreken me. Van dit gezin zijn wel bekend: Joannes Franciscus (1813–1868), Petrus (1815-1897), Barbara Philippina (1816–1881), Elisabeth (° en + 1819) en Catharina Paulina (1823-1825).

Zijn vervanger **Petrus Joannes Emmerechts** uit Tisselt was er geboren 06/11/1801. Volgens het doopregister noemde hij Lambreghts en was hij zoon van Guilielmus uit Heffen, gestorven voor 1828 en van Joanna Van Den Brande die op 75-jarige leeftijd te Tisselt overleed. Een broer Joannes Baptista was te Tisselt geboren 08/04/1793.

Hoofdrolspelers Franciscus Cornelius Baeckelmans en Petrus Joannes Emmerechts laten ons over hun verdere levensloop voorlopig enigszins in het ongewisse. Liep het met hen goed af? Was het eind goed, al goed?

De wet van 8 mei 1847 die van kracht werd op 1 januari 1848 bepaalde dat de jongelingen voortaan slechts zouden opgeroepen worden tijdens hun twintigste levensjaar. Dit betekent tussen de 19 jaar en hun 20-jarige ouderdom.

De loting werd in 1938 afgeschaft en iedere jongeman werd voortaan opgeroepen om de militaire dienstplicht te vervullen.

De dienstplicht werd later volledig afgeschaft zodanig dat het leger nog enkel bestond uit vrijwilligers of beroepsmilitairen.

door Leo Bernaerts

Sommige "Lotelingen" waren zeer gelukkig als zij erin geloofd werden – en om hun "In-loting" te gedenken werd hun lotnummer of getrokken nummer op een versierde achtergrond geplakt. In ons voorbeeld was het "lotnummer nr 115" van de loting van 6 februari 1909. Om duidelijk aan te geven dat het hier om lot nr 115 ging (uitgedrukt in getallen) werd dit nummer nogmaals herhaald in het Frans en in het Nederlands. (Archief G. Van Auwenis)

PATER JAN CORTEBEECK SR

EEN MISSIONARIS IN OORLOG EN VREDE

(° 1 AUG. 1881 - + 5 AUG. 1959)

Hierna volgt het verhaal van een Tisseltse boerenzoon, geboren in de Blaasveldstraat uit Mon Cortebееck en Apolonia Adriaens. Hij was de voorlaatste van een gezin van zeven kinderen. Jan ging van de Tisseltse jongensschool over Sint-Romboutscollege naar de opleidingsinstituten van de Missionarissen van het Heilig Hart. Zijn jongere broer Fons sr werd ook Missionaris, en ging in 1911 naar de Filippijnen. Drie zonen van hun broer Louis Cortebееck, Jef, Fons jr en Jan jr werden eveneens Missionaris van het Heilig Hart.

Het leven van Jan sr als missionaris kan opgedeeld worden in drie belangrijke perioden:

- Zijn activiteiten tijdens de Eerste Wereldoorlog
- Negen jaar missiewerk bij de koppennellers in Papoea Nieuw-Guinea
- 28 jaar missiewerk o.a. in de leprozerie van Wafanya in Belgisch-Congo.

Het artikel hierna handelt over Jan sr zijn activiteiten tijdens de Grote Oorlog. Van heel dit boeiende leven van deze Tisseltenaar is een boek geschreven, met de bovenstaande titel.

Dit is nog steeds te bestellen bij Vaertlinck aan € 45,00.

Van de vier andere Missionarissen Cortebееck zijn nu de volgende boeken in voorbereiding. Het oorlogsverhaal van Jan sr heeft ondertussen ook een vaste plaats gekregen in de grote tentoonstelling van "In Flanders Fields" te Ieper. Dit werd tijdens een academische zitting op 30 december 2009 ingehuldigd met een grote groep familieleden, in aanwezigheid van Annick Van den Bilcke (wetenschappelijk medewerker In Flanders Fields) en Paul Breyne, Gouverneur van West-Vlaanderen.

*Foto : vlnr
Gouverneur Paul Breyne, Guy Cortebееck (de auteur van het boek), Annick Van den Bilcke (In Flanders Fields) en familielid Celine Verest (dochter van Mit Cortebееck en Frans Verest.*

Een missionaris in “De Grote Oorlog” 1914-1918

Een volk en familie Cortebeek op de vlucht

Bij het uitbreken van de eerste Wereldoorlog, was pater Jan als propagandist en professor werkzaam, in en vanuit het MSC-klooster in Tilburg.

Ondanks de neutraliteit, werd België door de Duitsers “misbruikt” om in enkele dagen trachten door te steken naar Frankrijk. De geschiedenis zal leren dat het enigszins anders is gelopen en dat zij nooit in hun opzet zouden slagen, mede door de inzet van het Belgische leger, dat de Duitsers vier jaar lang kon tegenhouden aan de ondergelopen IJzervlakte. Deze “inundatie” gebeurde onder leiding van Koning Albert I, die zich steeds vlak achter het front bevond (meestal in De Panne), en actief het verloop van de oorlog volgde.

De geallieerden zouden hem daarin helpen.

Maar de Duitsers joegen, bij de aanvang van de oorlog, de Belgen de stuipen op het lijf, en velen gingen op de vlucht. Zo trokken één miljoen vluchtelingen richting Nederland. Daar werd men opgevangen, volgens “hun opleiding en levensniveau” in Vlaanderenland. Dit betekende dat de meesten in voorlopige vluchtelingenkampen terecht kwamen.

Vrij vlug trokken 800.000 Vlamingen terug huiswaarts. De rest verbleef de hele oorlog in Nederland, dat de vluchtelingen liever kwijt dan rijk was.

Celine Verest (dochter van Frans Verest en Maria Cortebeek) kent het vluchtverhaal van de familie Cortebeek als geen ander. Hierna nemen wij haar verhaal over.

“Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914 was de familie Cortebeek gevlucht uit Tisselt, tot in Willebroek, waar zij bij verre familie verbleven.

Celine Mertens (echtgenote van Louis Cortebeek) was hoogzwanger en beviel ter plaatse. Maar de volgende nacht werd Willebroek gebombardeerd en was het huis waar ze verbleven ook geraakt. Francine was gered door haar wiegje, dat was omgevallen door de bombardementen. Ze was wel gekwetst door glasscherven in het gezicht en de oogjes. Moeder Celine liep zelfs een dubbele schedelbreuk op. Moeder en kind werden, in moeilijke omstandigheden, overgebracht naar een kliniek in Antwerpen, en bleven daar voor verzorging. Vader Louis bleef met de kleine Josephine (Fientje) in de buurt van het thuisfront.

Grootvader Mon (weduwnaar van 1913) trok met zijn zoons Frans en Jef, broers van Louis, en diens twee oudste kinderen Mon en Mit richting Nederland, samen met o.a. de familie De Maeyer (“de Jefkes” van de Blaasveldstraat).

Ondertussen werd echter ook de kliniek in Antwerpen, waar Celine en Francine verbleven, gebombardeerd. Dus vluchtten zij weer, nu richting Deurne, naar een groot tante van Louis (naam onbekend). Daar konden zij tot rust komen. Maar door gebrek aan verzorging zou Celine de rest van de jaren steeds geplaagd worden door zware hoofdpijnen. Met de familie van Deurne, bleef de familie “levenslang” in contact en zij bezochten mekaar regelmatig, zoals bij Tisselt kermis.”

Frans en Jef, met vader Mon en de twee kleinkinderen Mon en Mit, trokken intussen, op de vlucht voor het oorlogsgeweld, richting Nederland. In Minderhout was er een rustpunt bij een landbouwersgezin. Met die familie zou men later nog steeds contact houden. Maar de vlucht ging verder. Men moest over “den ijzeren draad”.

Den ijzeren draad was een ijzeren gordijn "avant la lettre", bestaande uit een dubbele draadversperring met een elektrische gelijkstroomspanning van 2000 volt, dat gespannen was van Cadzand tot in Vaals in Limburg, over een lengte van 180 km.

Deze was opgezet om ongecontroleerde immigratie van jonge soldaten te voorkomen, evenals smokkel en spionage. Maar ondanks deze zware hindernis konden de verschillende activiteiten toch worden uitgevoerd. Het kostte wel 1500 slachtoffers.

Twee gerestaureerde stukken van deze "dodendraad" staan opnieuw opgesteld en zijn te bezichtigen in Hamont-Achel en in Assenede.

Vervolgens trok de familie door naar Tilburg, waar pater Jan, wonende in het MSC-klooster van Tilburg, voor de nodige opvang zorgde. Maar na een tijd bleek een relatieve rust te zijn weergekeerd in Vlaanderen, en trok de familie terug huiswaarts, richting Tisselt. Daar vonden zij hun gebombardeerde huis terug, zodat zij voor een tijd moesten intrekken in de boerderij van de familie "Jefkes", verderop in de Blaasveldstraat (zie hoofdstuk I van dit boek). Vrij snel bouwde men de nieuwe boerderij en kon men het gewone leven terug hervatten.

De broer van Louis, pater Fons sr schreef vanuit zijn missie in Tanganaan in de Filippijnen het volgende in zijn brieven (enkele fragmenten):

van mijn
lang
aan
/

Tanganaan, 25 Januari 1915

Mijn beste broer Lou,

Uw brief van 4 Januari werd mij vandaag hier in Tanganaan, en gaf mij een ingehouden gevoel van vreemde, maar een heere besloten nog, te weten wat ik en gezond. Ik heb ament, ten, hard gevoel van vreemde, want de mijn leyden nog. Ik heb gevoel van geweldige troek tegen degenen die mij bloed in mijn vaderland mislandden. Hoewel moorden misachtte ik. Ik dacht allen doot, ik dacht allen bedelende en onbetrouwe van de leide in het verdankbare trouwrijt. Ik las de

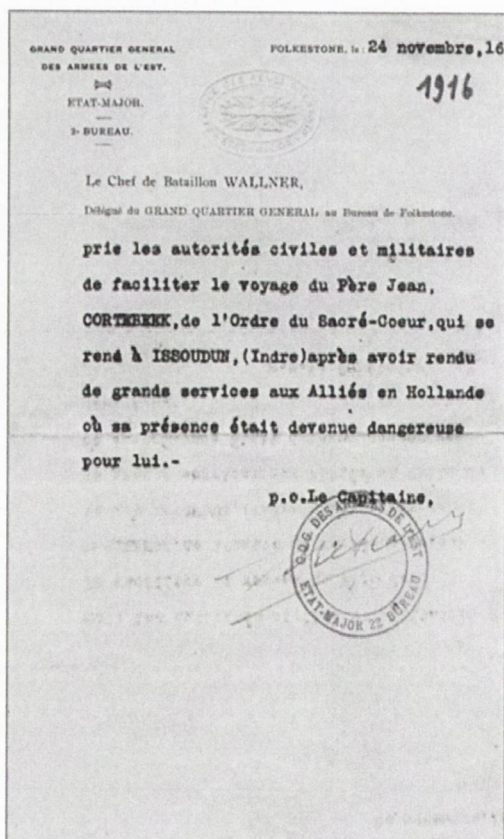
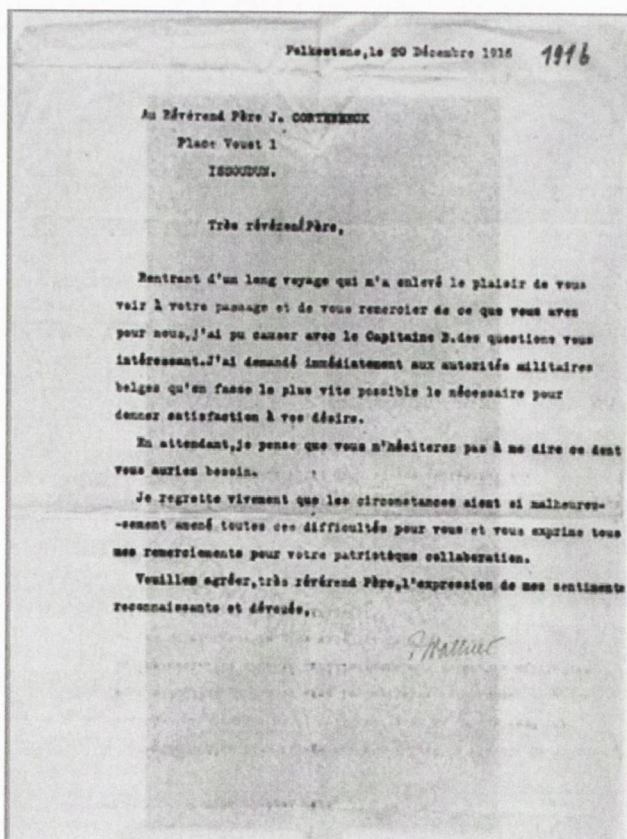
Pater Jan en zijn eerste oorlogsactiviteiten

In de eerste twee oorlogsjaren maakte pater Jan “gebruik” van zijn “soutane” om regelmatig over de zwaar bewaakte grens te trekken. Hij trotseerde de zware grensbewaking tussen België (neutraal land maar toch bezet) en Nederland (ook neutraal maar niet bezet gebied).

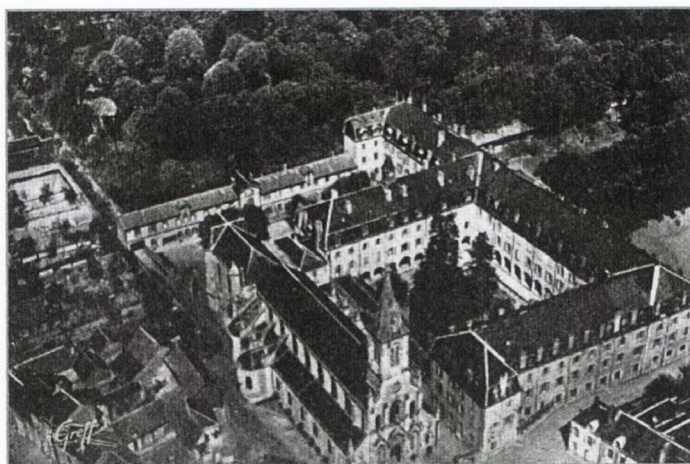
In de geschriften van MSC pater Joris Spanhove is te vinden dat Jan Cortebeek (einde 1916) pater Henri Ruys (MSC-Asse) ontmoette in Antwerpen. Nadien is Ruys in aanwezigheid van pater Jan Van den Lemmer opgepakt met anti-Duitse sluikblaadjes zoals de “Vlaamse Wachter” en vooral de “Libre Belgique” en werd Ruys vastgezet in de gevangenis in de Begijnenstraat te Antwerpen tot het einde van de oorlog op 11 november 1918. Ruys heeft zijn verhaal neergeschreven in het boek “In het hotel der Patriotten”, dat ook in de Gazet van Assche in delen is verschenen. Een lange zoektocht naar dit verhaal heeft niets opgebracht, noch het boek, noch de Gazet van Assche van die periode is terug te vinden.

De vlucht van Jan sr

Jan Cortebeek is niet opgepakt maar is kunnen vluchten. Hij is via Vlissingen kunnen oversteken naar Folkestone Engeland. Wij hebben een schrijven van 20/12/1916 uit Folkestone waaruit blijkt dan Jan daar is geweest en militairen heeft ontmoet in het kader van zijn inlichtingenopdracht. Zo is hij dan via Le Havre naar Issoudun (Indre) getrokken. Daar is het hoofdklooster van de MSC, van Pater Chevalier, de stichter. Tevens bezitten wij een “doorgangsbewijs” gegeven op 24/11/1916 door le “Grand Quartier General des Armees de l’est – etat-major” om Pater Jan vrije doorgang te geven naar ISSOUDUN in Frankrijk.

In Issoudun heeft hij tot eind december enkele weken rust genomen, vermoedelijk om te bekomen van de emoties en om zich te bezinnen over zijn volgende engagement.

Het MSC-klooster van Issoudun.

Oorlogsactiviteiten aan het front

Vervolgens is Jan als vrijwilliger “le 28/12/1916 engagé comme volontaire pour la durée de la guerre” naar het front getrokken. Op zijn vuurkaart en andere officiële documenten die wij konden kopiëren uit zijn legerdossier, lezen wij het volgende:”

Du 28/12/1916 au 29/01/1917	engagé comme “V. de guerre et passé au Camp d’Auvours
Du 30/01/1917 au 08/02/1917	passé à la C.A/6°D 17
Du 09/02/1917 au 15/06/1917	passé au 6 rég. de Génie 6°DA
Du 16/06/1917 au 30/12/1918	passé au 2° rég. a un qualité d’Aumonier
In andere documenten lezen we	“Aumônier adjoint de 2° classe” vanaf 01/07/1917
Le 31/12/1918	“licencié sans solde”.

Het door Jan Cortebeeck afgelegde parcours aan het front van de IJzer

Met dank aan Annick Vandenbilcke (wetenschappelijk medewerkster in “In Flanders Fields”) en Roger Verbeke (vrijwillige medewerker documentatiecentrum “In Flanders Fields” en gewezen topmilitair) voor hun bereidwillige medewerking in onze zoektocht naar de oorlogsactiviteiten van Jan sr.

Op 28/12/1916 begon voor Jan Cortebeeck het echte oorlogsverhaal aan het front. Na zijn vlucht vanuit Nederland over Folkestone trok hij naar Issoudun. Na een rustperiode trok hij naar Camp d’Auvours, waar hij zich aanmeldde als vrijwilliger. Priesters werden eerst opgeleid en ingezet als brancardier. Die opleiding genoot hij gedurende vier weken in het “Camp”. Brancardiërs en Aalmoezeniers ressorteerden onder de troepen van de administratie, en niet onder het militaire personeel.

*ROMEINSE BOORD MET
STAANDE BOORD EN
LATIJNS KRUIS

*AALMOEZENIERS KRUIS
*OFFICIERSGORDEL (MET
SCHOUDERRIEM – BRITS
MODEL)

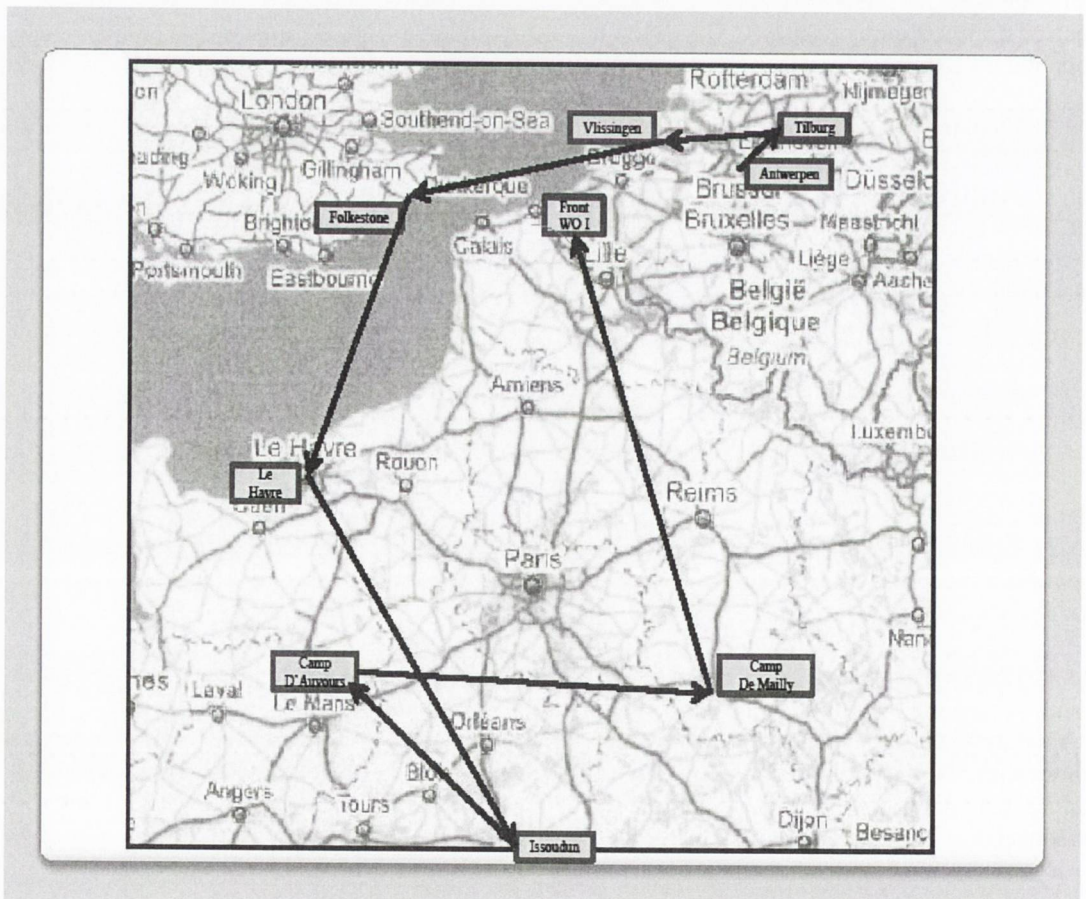
*MANCHETTEN (WIT) EN
LEREN HANDSCHOENEN
*RIJBROEK EN –LAARZEN
(BUITENMODEL)

*SPOREN (BEREDEN
TROEPEN:CAVALERIE EN
ARTILLERIE

OFFICIERS
UNIFORM
MODEL
1915
AALMOE-
ZENIER

Jan gekleed als Aalmoezenier in de Eerste Wereldoorlog

Vluchtroute van Jan Cortebeek sr

Op 29/01/1917 eindigde die opleiding en werd hij ingedeeld in de zesde legerdivisie genie en dit van 30/01/1917 tot 15/06/1917.

Hierna de plaatsen waar Jan sr zich bevond met deze zesde divisie:

30/01/1917-08/02/1917 Camp de Mailly
 09/02/1917-03/05/1917 sektor Steenstrate – Sas van Boezinge
 04/05/1917-15/06/1917 sektor Nieuwkapelle.

Op 21/05/1917 kreeg hij een evaluatie vanuit Hoogstaeden, waaruit blijkt dat hij korrekt en tot ieders tevredenheid zijn vrijwilligersopdracht als brancardier heeft vervuld. Wij vermoeden dat deze evaluatie past in het kader van zijn nakende benoeming tot adjunkt-aalmoezenier.

6e DIVISION D'ARMÉE Régiment *C. A. S. L. G. T. A.* * Bon, G^{re}
 * Cie, Eon, B^{ie} 1re

RAPPORT sur la conduite et la manière de servir d'un militaire qui sollicite

NUMÉRO de la matricule	NOM ET PRÉNOMS	GRADE et POSITION	CONDUITE	MANIÈRE DE SERVIR	OBSERVATIONS
<i>s.m.</i>	<i>Cortebeeck</i> <i>Jean</i>	<i>soldat</i> <i>v.d.g.</i>	<i>bonne</i>	<i>bonne</i>	

Considérations et avis du C^{de} de l'.....
Est toujours bien acquitté de ses devoirs militaires.
Le Commandant des T. A. S. L. G. T. A.
Le 21 mai 1917

Idem du B^{on}, G^{re}.....
Il toujours rempli ses devoirs militaires à mon entière satisfaction.
Le 21 mai 1917
Le Médecin de Régiment de 1re Classe
Commandant de Colonne
B. Hallig

Idem du Chef de Corps.....
Brancardier très zélé et bon.
Le Médecin divisionnaire
J. Flavis

N^o..... A *Hooylaan*, le *21 mai* 1917.
 Transmis à Monsieur le..... Le Chef de Corps,
J. Flavis

Hierna reconstrueren we de bewegingen van de tweede legerdivisie aan het IJzerfront, zoals die effectief in 1917 en 1918 zijn uitgevoerd, en waar Jan sr deel van uitmaakte:

23/02/1917 – 30/06/1917 Alveringem	Sektor Diksmuide (=Kaaskerke) – Hoofdkwartier in
01/07/1917 – 22/07/1917	Tweede linie, rust in De Panne
22/07/1917 – 14/11/1917	Aanvalssektor Kanaal van Handzame (Diksmuide) Paal 19.4
14/11/1917 – 17/12/1917	Tweede linie, rust in De Panne – Adinkerke – Bray-Dunes
17/12/1917 – 03/01/1918	Sektor Ramskapelle – Pervijze – Dudzele - Stuivekeskerke
03/01/1918 – 17/04/1918	Sektor Ramskapelle – Pervijze
17/04/1918 – 10/05/1918	Zone Ramskapelle – Pervijze en Oud-Stuivekeskerke
10/05/1918 – 28/05/1918	Tweede linie, rust – Leisele – Roesbrugge
29/05/1918 – 20/06/1918	Zone Boezinge (zuidelijkste sektor)
20/06/1918 – 07/08/1918	Zone Boezinge – Brielen
08/08/1918 – 18/08/1918	Tweede linie, rust – Stavele (Alveringem)
19/08/1918 – tot bevrijding	Zone Ramskapelle – Pervijze (voor eindoffensief)
Vanaf 31/12/1918	ging Jan Cortebeek “in verlof zonder soldij”.

Benoeming van pater Jan Cortebeek, tot adjunkt Aalmoezenier, vanaf 01/07/1917.

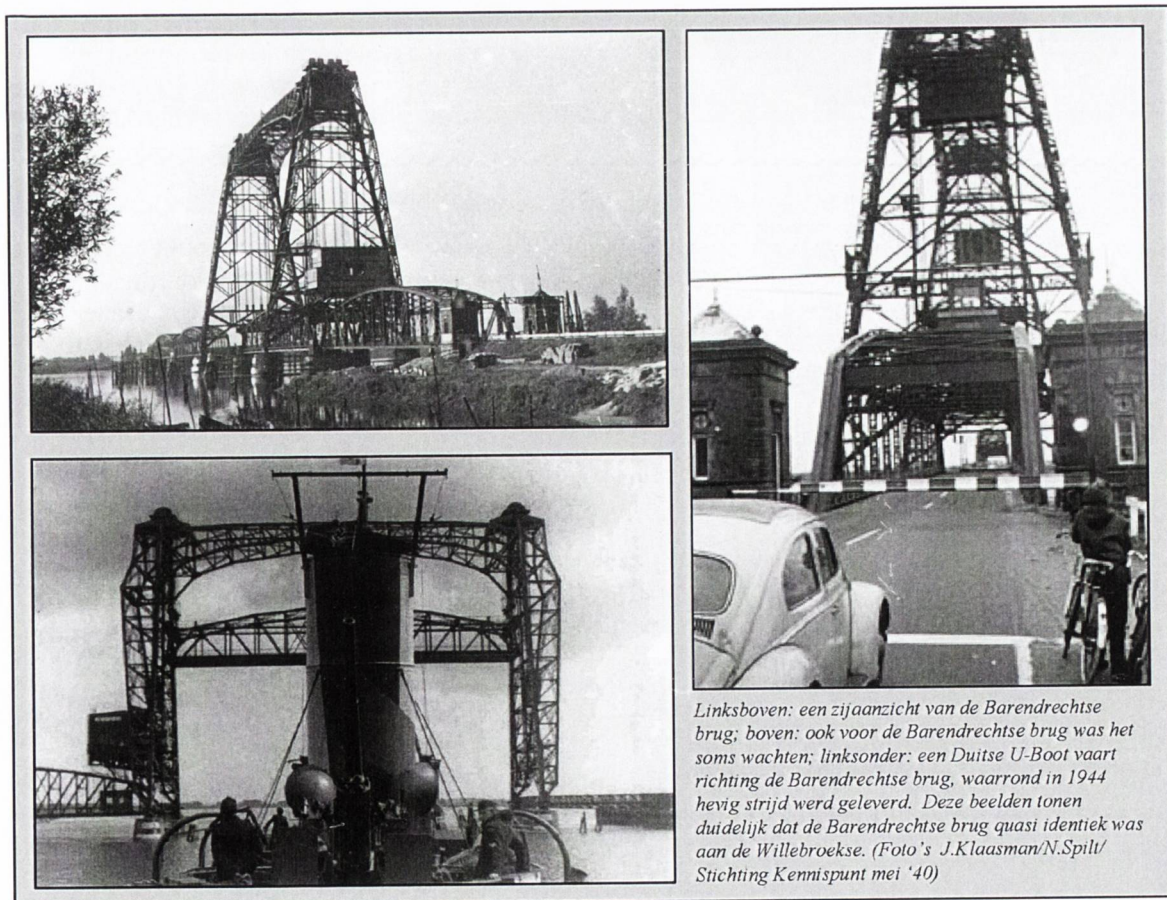
Een misviering door een Aalmoezenier, midden in het veld achter het front, één van de opdrachten van de Aalmoezeniers.

Het ‘mysterie’ van onze ‘Brug der Zuchten’

Enkele jaren geleden wijdde ondergetekende onder auspiciën van de toenmalige NV Zeekanaal en van het gemeentebestuur van Willebroek een bescheiden publicatie aan ‘de’ brug van Willebroek. De ontwerper van deze brug konden we toen niet achterhalen. Vinden we de ware toedracht daarover bij onze burens de ‘Hollanders’ terug? Onze onophoudelijke zoektocht leverde recent alvast enkele nieuwe bevindingen op.

Een fascinerend aanknopingspunt om de ontstaansgeschiedenis van onze eigen brug verder te onderzoeken vormt de voormalige hefbrug over de Oude Maas in Barendrecht, die in de periode 1929-1933 werd gebouwd door de Nederlandse firma Werkspoor¹⁶. Zij was indertijd een van de hoogste hefbruggen van Europa (ze was 67 meter hoog) en verving een draaibrug die tussen 1885 en 1888 werd gebouwd. Het geheel verbond de Nederlandse regio IJsselmonde met de zogenaamde *Hoeksche Waard* maar werd in 1969 vervangen door de zogenaamde Heinoordtunnel, de hefbrug werd in 1970 dan ook afgebroken.

Op de Barendrechtse oever van de Oude Maas – een van de drukst bevaren rivieren in Europa – herinnert vandaag nog slechts een als monument opgesteld onderdeel (een van de voeten) aan de verdwenen brug. Oude foto’s laten er echter geen twijfel over bestaan: op de afmetingen en enkele details na had deze hefbrug net hetzelfde uitzicht als de bruggen die ongeveer twintig jaar later in Haren-Buda, Kapelle-op-den-Bos en Willebroek werden gebouwd. Moet de ontwerper van onze Willebroekse brug dan ook bij onze noorderburen worden gezocht?

Linksboven: een zijaanzicht van de Barendrechtse brug; boven: ook voor de Barendrechtse brug was het soms wachten; linksonder: een Duitse U-Boot vaart richting de Barendrechtse brug, waarrond in 1944 hevig strijd werd geleverd. Deze beelden tonen duidelijk dat de Barendrechtse brug quasi identiek was aan de Willebroekse. (Foto's J.Klaasman/N.Spilt/Stichting Kennispunt mei '40)

¹⁶ Werkspoor Utrecht-Zuilen, Wim van Scharenburg, uitgave in eigen beheer, Utrecht, 2007.

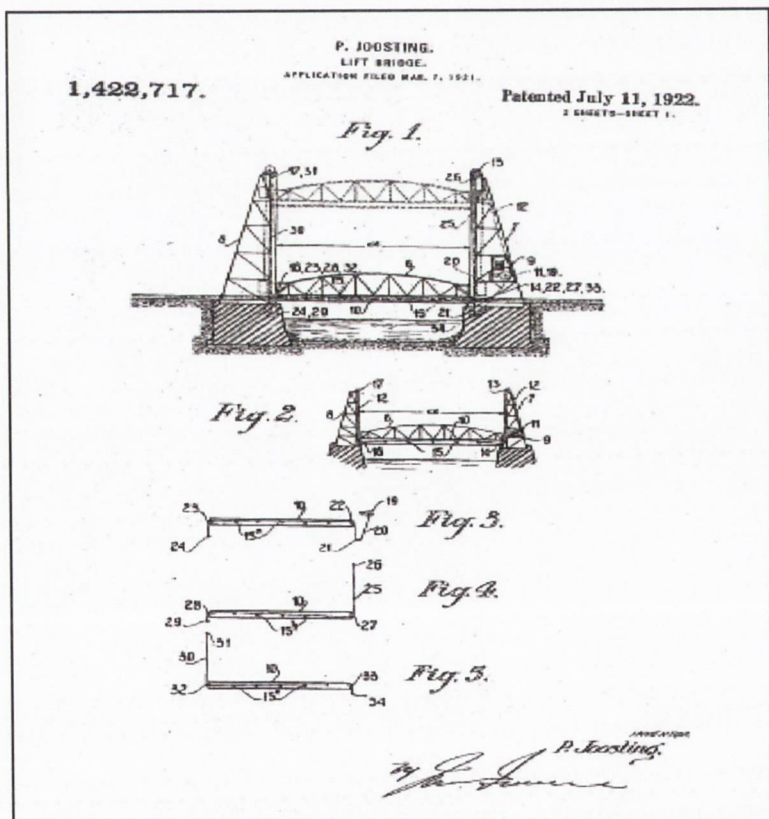
Misschien wel, al rijst er dan een nieuw probleem: wie ontwierp de Barendrechtse brug? Navraag bij lokale geschiedkundigen, de befaamde 'Rijkswaterstaat' en de Nederlandse Bruggenstichting leverde ons hierover tot nu toe weinig informatie op. Toch is er een belangrijke aanwijzing te vinden, elf kilometer noordelijker, in Rotterdam.

De Hef

Willebroekenaars die ooit een bezoek brachten aan de Rotterdamse haven, maakten daar waarschijnlijk niet zonder verbazing kennis met de Koningshavenbrug, in de plaatselijke volksmond beter bekend als *De Hef*. Deze spoorbrug werd in gebruik genomen op 31 oktober 1927 en ziet er een beetje uit als een *prototype* voor de Barendrechtse en onze brug. De aansluiting tussen beide heftorens is anders opgevat, maar de heftorens zelf en het brugdek zijn zeer herkenbaar. Zelfs de legergroene kleur, waarin we onze eigen brug jaren

De Koningshavenbrug oftewel 'De Hef', sinds 2000 geregistreerd als Nederlands Rijksmonument (foto Wikimedia Commons)

Het aan Pieter Joosting toegekende patent voor een hefbrug met parallelismekabels (afbeelding US Patent Office)

kenden, is aanwezig! Een verslag van de gemeenteraadszitting van Rotterdam van 24 september 1992 – over het eventuele behoud van de Koningshavenbrug als monument – vermeldt nadrukkelijk de overeenkomst met de brug van Barendrecht: “Een zeer beeldbepalende constructie was indertijd de vrijwel identieke brug over de Oude Maas bij Barendrecht.”¹⁷ En ook het standaardwerk ‘2000 jaar Beweegbare Bruggen’ van de auteurs Henk de Jong en Nico Muyen¹⁸ legt een verband tussen beide bruggen. Het leek ons dan ook logisch om even op zoek te gaan naar details over de geschiedenis van de Koningshavenbrug.

De Koningshavenbrug verving, net als de

¹⁷ Verslag gemeenteraad 24 september 1992 – Bestuurlijk Documentair Systeem Rotterdam

¹⁸ Uitgeverij Elmar, zonder jaartal.

Barendrechtse hefbrug, het draaigedeelte van een in de 19de eeuw gebouwde spoorbrug. Bewuste spoorbrug kwam tot stand na aandringen van de Kamer van Koophandel van Dordrecht om de in 1855 afgewerkte *Zuiderspoorweg* tussen Antwerpen en Rotterdam door te trekken richting Amsterdam, een plan dat ook de Nederlandse koning Willem I zeer genegen was.

Na aanvaring van het draaigedeelte van voormelde spoorbrug, waarbij dit deel vernield werd, werd er voor geopteerd om een nieuwe brug te bouwen. Het ontwerp ervoor werd getekend door de Utrechtse ingenieur-architect Pieter Joosting (1867-1942), chef van de afdeling Bruggenbouw bij de Nederlandse Spoorwegen – op dat moment de *Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij*.

Merk even op dat zowel de Barendrechtsebrug als de Koningshavenbrug spoorbruggen waren en dat dit aanvankelijk ook gold voor de *zusterbrug* van onze Willebroekse *IJzeren Dame*, in Haren-Buda.

Interessant is verder de bewering in meerdere bronnen, dat de Koningshavenbrug – net als de Barendrechtsebrug 67 meter hoog – geïnspireerd werd op gelijkaardige 19de eeuwse bruggen uit de Verenigde Staten maar op zichzelf officieel de *allereerste* van het bewuste type was. Dat laatste kunnen we met zekerheid stellen: Joosting vroeg en kreeg in 1922 van het Amerikaanse patentenbureau een patent voor een nieuw type hefbrug, dat gebruik maakt van zogenaamde *parallismekabels* die het brugdek recht houden bij het ophalen – het systeem dat we... ook in Willebroek tegenkomen.

De Willebroekse ‘link’

De gelijkenis tussen de door Joosting ontworpen Koningshavenbrug, de Barendrechtsebrug en de brug van Willebroek is zoals hierboven beschreven op meerdere punten (zeer) opvallend. Toch kon niemand ons tot nu toe bevestigen dat het ontwerp van de Barendrechtse brug – waarop onze brug duidelijk gebaseerd is – inderdaad ook door deze ingenieur-architect getekend werd. Mocht dat wel het geval zijn, dan rijst nog een andere vraag: hoe kwam bewust ontwerp dan in België terecht? En hoe gebruikelijk was het dat een dergelijk specifiek ontwerp bijna twintig jaar na de eerste toepassing terug uit de schuif werd gehaald?

Een belangrijk gegeven in dit verband is dat de Barendrechtsebrug gebouwd werd door de in het begin van dit artikel al aangehaalde en in Utrecht gevestigde firma Werkspoor – voluit de *Fabriek van Werktuigen en Spoorwegmaterieel*. Werkspoor stond bekend in Nederland maar ook daarbuiten als constructeur van bruggen, staalconstructies, bussen, trams en treinen.

Volgens de door het Nederlandse *International Institute of Social History* bewaarde archieven van de Industriebond CNV¹⁹ – vergelijkbaar met het Belgische ACV Metaal – waren bij de deze firma Belgische grensarbeiders aan het werk! Was één van hen betrokken bij de bouwplannen voor de brug van Willebroek?

Onze eigen 'Brug der Zuchten' vóór de recente schilderwerken (foto K. Polfliet)

Een mogelijk scenario is dat de druk om snel nieuwe

¹⁹ “Stukken betreffende de beloning van Belgische grensarbeiders bij de firma Werkspoor te Utrecht. 1959.” Archief Industriebond CNV – website International Institute of Social history.

bruggen te realiseren op de Willebroekse Vaart – de onderhandelingen in dit verband werden nog tijdens de oorlog opgestart – een werknemer van een van de betrokken aannemers – en misschien oud-werknemer van de firma Werkspoor? – op het idee bracht om het mooie ontwerp dat hij ooit had gezien in Nederland over te nemen. Of daarvoor dan ook toelating werd gevraagd aan de Nederlandse Rijkswaterstaat, die de brug in Barendrecht beheerde, is – alweer – een open vraag.

Hoe dan ook zijn dit alles grotendeels veronderstellingen en dienen we duidelijk nog heel wat vragen rond onze brug van Willebroek op te lossen... Ook zo maakt onze *Brug der Zuchten* haar naam dus waar.

Kevin Polfliet

De Beenhouwersbond van Willebroek en Omstreken

Standaard van de bond

In de tweede helft van de 19de eeuw werd er in verschillende grootsteden een beenhouwersbond opgericht. Dit om de belangen van de beenhouwers te verdedigen. Het slachten en verkopen van vlees gebeurde op dezelfde locatie. Door de beperkte hygiënische toestanden vormden, vooral in de zomermaanden, de reukhinder en het ongedierte een probleem. Het verzamelen van de runderhuiden en de verkoop ervan tegen de beste prijzen was een pluspunt voor de beenhouwers om zich aan te sluiten bij een beroepsvereniging. Ook werd de noodzaak gevoeld om met één stem de belangen van de beenhouwers te verdedigen in een Nationale beroepsvereniging.

Op 27 maart 1894 werd een samenkomst belegd in café “Bourse du Commerce” te Charleroi en werd de Landsbond der Beenhouwers en Spekslaggers van België opgericht.

Met de jaren groeide een netwerk van plaatselijke bonden. Later groepeerden die zich in provinciale beroepsverenigingen.

De eerste opdracht van de beroepsvereniging bestond erin de spreekbuis te zijn van de zelfstandige slager. Door de beleidsverantwoordelijken werden er regionale vergaderingen gehouden om de slaggers beter te informeren. Het vakblad "De Belgische Beenhouwerij" was een goed instrument voor de verspreiding van nuttige informatie. Zo werd de slager bijgestaan op economisch, technisch, sociaal en moreel vlak.

In het begin van de 20ste eeuw was er een permanente groei van nieuwe bonden. Doordat het aantal beenhouwers en zelfslachters explosief vermenigvuldigde, hadden vele steden en gemeenten hun eigen plaatselijke beroepsvereniging die onder de koepel van een nadien opgerichte Provinciale vereniging werkte en verbonden was met de nationale beroepsvereniging, de Landsbond der Beenhouwers en Spekslaggers van België.

De Landsbond der Beenhouwers, Spekslaggers en Traiteurs van België telt 2.600 leden, wat wil zeggen dat 85% van de slaggers populatie dat op vrijwillige basis lid is van de nationale beroepsvereniging.

De Beenhouwersbond van Willebroek en Omstreken telde einde de 19de en tot in de jaren '40 van de 20ste eeuw meer dan 100 leden, een record als men dit vergelijkt met de huidige situatie van zelfstandige beenhouwers in Willebroek en de ons omringende gemeenten.

Toen in 1902 de feitelijke beroepsvereniging een gestructureerde vorm kreeg stond in de inleiding van het reglement :

Inleiding - De bond is ingericht om elkaar onderlingen bijstand te verleen in alle gevallen welke in de uitoefening van ons bedrijf zouden kunnen voorkomen, en om ten voordeele van het algemeen welzijn, de interessen van het ambacht te bewerken.

De invloed van de oude corporaties en gilden kan men nog terug vinden in verschillende artikels van bewust reglement

In art 3, dat ook het kortste is van gans het reglement vindt men de geest terug van de beroepsvereniging

- De bond bestaat slechts uit werkende leden, 't is te zeggen uit beenhouwers, die eigenlijk den stiel uitoefenen, of veekoopman.

Kwestie van te zeggen wie in "de bond" mag komen kan dit tellen qua bondigheid.

Anders dan nu, waar bijna alles onnodig gesplitst wordt in Klein-Brabant en Vaartland, was het werkterrein van de bond gespreid over de ganse regio (Willebroek, Heindonk, Blaasveld, Tisselt, Breendonk, Ruisbroek-Sauvergarde, Puurs, Oppuurs, St. Amands, Mariekerke, Bornem, Hingene, Wintam, Weert, Klein-Willebroek)

SPÏSKAART

voor het
FEESTMAAL TER GELEGENHEID
van het
Jaarlijksch Banket van den Beenhouwersbond
Willebroek en Omstreken.
OP MAANDAG 1 FEBRUARI 1937

VOORGerecht (AFWISSELEND)
OSSENSTAARTSOEP
SCHELVISCH (BOTERSAUS OF KAPPERSAUS)
MET AARDAPPELEN
ROASTBEEF MET KRAAKBALLEN
IN GROENTENKRANS
KIEKENS MET SALAAD
NAGERECHT
KOFFIE
BAL te 8 uur.

Drukkerij Emmers, Willebroek. Tel. 316

Deze beroepsvereniging werd gesticht in 1902 onder impuls van Jos Ragheno, die ook de eerste voorzitter werd, medestichters waren destijds o.a. Henri Rottiers, Louis Reyniers, August Pintens, Karel Hoofd. Dhr. Henri Rottiers, volgde later Jos Ragheno op als tweede voorzitter.

Dat in sommige families het beenhouwersbloed in de aderen zat bewijst de familie Hoofd. Jan Hoofd, de derde voorzitter, had nog drie broers die de stiel uitoefenden, Leon te Ruisbroek, Gustaaf in de Appeldonkstraat en Honoré te Blaasveld, hijzelf had zijn beenhouwerij recht tegenover de Sint Niklaaskerk.

Dat de bond buiten werken ook de aangename kant van het leven wist te appreciëren bewijst bijgevoegd "menuutje" uit 1937

Tijdens de eerste wereldoorlog maakten de stads en gemeentediensten graag gebruik van de vervoerdiensten, en van de verzekering om over vee te beschikken van de beenhouwersbonden, om de gemeentelijke beenhouwerijen te bevoorraden.

In de kiezerslijsten van Willebroek in 1906 vindt men 24 volgende namen terug:

Beenhouwers-Slachters vermeld in de kiezerslijst 1906-1907

Rottiers Emmanuel	Dorpstraat 139	Willebroek	slachter
Verbruggen Pieter Emmanuel	Dorpstraat 36	Willebroek	beenhouwer
Somers Jan August	Dorpstraat 45	Willebroek	slachter
Pintens Frans	Dorpstraat 65	Willebroek	slachter
Adriaens Eduard	Groene laan 26	Willebroek	slachter
Rottiers Emmanuel	L De Naeyerplaats 8	Willebroek	slachter
Verbruggen Albert	L De Naeyerplaats 3	Willebroek	beenhouwer
Lenaerts Louis	Lorgeriestraat, 2	Klein Willebroek	beenhouwer
Van de Sande Jan	Mechelse steenweg 10	Willebroek	slachter
Rottiers Ben. Juliaan	Nieuwstraat 31	Willebroek	slachter
Ragheno Jozef	Nieuwstraat 41	Willebroek	slachter
Cools Frans	Nokkestraat 52	Willebroek	paardenslachter
Verbruggen Constant	Nokkestraat 59	Willebroek	beenhouwer
Rottiers	Oostdijk 3	Willebroek	slachter

Henri			
Van Camp Frans	Oostvaardijk 41	Klein Willebroek	slachter
Rottiers Henri	Oostvaardijk 34	Klein Willebroek	slachter
Simon Louis	Palingstraat 107	Willebroek	paardenslachter
Van Mol Florent	Palingstraat 64	Willebroek	paardenslachter
Van Mol Jules	Palingstraat 64	Willebroek	paardenslachter
Cools Jan Henri	Sasplein 1	Willebroek	paardenslachter
Verbruggen Jan	Sasplein 11	Klein Willebroek	beenhouwer
Brems Frans	Sasplein 14	Klein Willebroek	paardenslachter
Van Eeckhout Pieter	Statiestraat 14	Willebroek	paardenslachter
Desmedt Pieter Jan	Veert 15	Willebroek	slachter

Men kan zich voorstellen dat de vereniging geen onbelangrijke rol speelde in het sociale leven van een honderd jaar geleden.

Door de Duitse bezetting werd evenwel vrij spoedig het slagersleven op non-actief geplaatst, nadat de beenhouwers door de overheid met de voedselbedeling van de oorlogsslachtoffers werden belast.

In de tweede wereldbrand stond de werking van de beenhouwersbond op een laag pitje, aangezien de beslissingen en de regelingen bij de rantsoeneringdiensten en bij de nationale landbouw en voedingscorporatie lag.

Onmiddellijk na de oorlog tijdens de rantsoeneringperiode kwam het syndicale leven terug opgang. De beenhouwersbond stond nl in voor de verdeling van het vlees tussen de aangesloten leden.

In het bijna 100 jarig bestaan van de bond waren volgende beenhouwers voorzitter van de vereniging

Jos Ragheno 1902 – 1920

Henri Rottiers 1920 – 1936

Jan Hoofd 1936 – 1970

Jan Hens 1970 - 1976

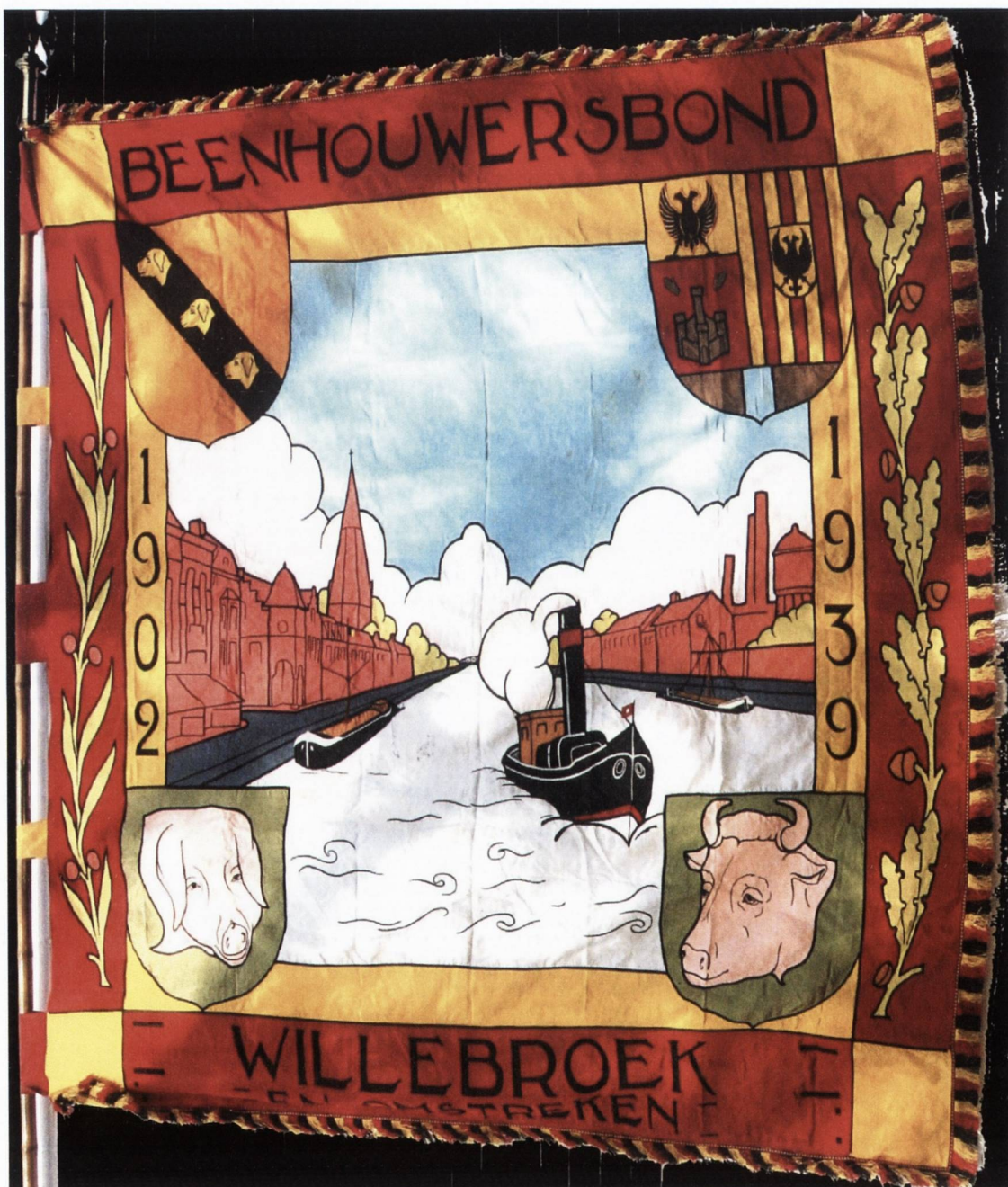
Werner Hens 1976 - 2000

Marc Verlinden 2000 - 2005 jaar van de ontbinding van de bond.

Op 21 december verschijnt immers in het Staatsblad de akte houdende vrijwillige ontbinding van de beroepsvereniging **Beenhouwersbond van Willebroek en Omstreken**, met **zetel te Willebroek**.

Een lang en intensief bestaan was langzaam uitgedoofd uit door de veranderde sociale structuren, de compleet veranderde marktstructuur van de voedseldistributie en met het verdwijnen van een groot

aantal zelfstandige zaken, had een eigen vereniging geen reden tot bestaan meer en werd besloten tot de ontbinding en het samensmelten met de Antwerpse afdeling.

Vlag van de opgeheven Beenhouwersbond van Willebroek en omstreken

Eric Van Winghe

Met dank aan de oud voorzitters van de Beenhouwersbond : Werner Hens en Marc Verlinden

Foto's uit de oude doos

(foto Amsab Gent)

Bovenstaande vrij zeldzame foto werd getrokken op 19 april 1947 ter gelegenheid van de inhuldiging van de Capt. Trippstraat, door de gemeenteraad, het College van Burgemeester en Schepenen, samen met de familie Tripp. We herkennen van links naar rechts, Gaston Croes, schepen, Edmond Van Lerberghe, schepen, Mevr. Tripp, Adrien Dezaeger (met hoed) schepen, Capt. Tripp, notaris Janssens (vermoedelijk), burgemeester Gaston Fromont, J. Polspoel inspecteur gemeentelijk onderwijs, de “agent” voor hem is veldwachter Verschaeren.

Deze straat heeft drie namen gehad en één bijnaam, die bijna door iedereen gebruikt werd. Na de eerste wereldoorlog werd door de gemeente een “nieuw herinrichtingsplan voor de geteisterde wijk opgesteld. Hierbij behoorden ook de Overwinningstraat, de Eendrachtstraat de Floridastraat en de “Laan der Verbondenen” beter gekend onder haar bijnaam de “Poefstraat”, dit door het feit dat de meeste gronden en huizen door de eigenaars betaald werden via een hypothecair krediet.

Tijdens de WO II werd de naam van de laan veranderd in “Reimond Tollenaerstraat”. R. Tollenaere (1909-1942) was een VNV- volksvertegenwoordiger.

Capt. Tripp was de Engelse officier die de dienst Civil Affairs leidde na de bevrijding van de gemeente, en zorgde aldus voor de bevoorrading van de Willebroekse bevolking. Dat hij aldus een populaire en graag geziene figuur was hoeft geen betoog. Deze officier overleed in 1949.

EVW

(bron Geschiedenis van de Willebroekse straatnamen KDD)

Heeft u de “APRILGRAP” ontdekt in ons vorig nummer?

Ons vorig nummer (5de jrg nr 4) was het trimestrieel nummer voor het tweede trimester 2010, d.w.z. de maanden APRIL-mei-juni. Dit trimester begon met de maand april daarom hadden wij een aprilgrap ingelast (blz. 7).

Wat was er aan de hand? Zoals de foto liet blijken waren de bosarbeiders bezig met het ophalen van bieten uit de sloot naast de hoofdweg die naar het Scheyvaertshof leidt.

Welnu, beste lezer, dit was geen éénmalige bietenoogst.

Er was een voertuig met aanhangwagen te ver uitgeweken. De aanhangwagen die in de zachte berm wegzakte kantelde en verloor zijn lading. De vracht bieten die moest dienen als veevoeder kwam hierdoor in de sloot terecht. Het spreekt vanzelf dat deze bieten moesten gerecupereerd en opgevist worden. Vandaar dat de arbeiders in de sloot stonden met hun aangepaste kledij. Eenmaal deze klus geklaard, was er niets meer aan de hand. Het was wel een eigenaardig aanzicht deze mannen aan het werk te zien om dit niet alledaagse werk uit voeren.

G. Van Auwenis

IS HET "VENNESTRAETKEN" EEN GEMIGREERDE PLAATNAAM?

De Vloeberg-vestiging kende haar begin en einde in Vremde. In een artikel uit het heemkundig tijdschrift "Vloed en Berg" blz. 442/446 staat te lezen dat Nicolaes Vloeberch in 1566 voor een periode van negen jaar de Vremdse hoeve "de Venstrate" huurde. Deze hoeve hing af van de Sint-Bernardusabdij van Hemiksem. Het was dan ook verrassend van in het Rijksarchief te Antwerpen (RAA) een document te vinden in het "gemeentearchief Willebroek, nr 96 blz. 312" op datum van 07-06-1576 waarbij Hendrick De Bruyne bij de aankoop van een stuk grond belooft een ander stuk grond ter grootte van ½ dachwant, gelegen te Willebroek en genaamd "het vennestraetken" geenszins te belasten. We weten wel dat Adriaen Vloeberghs omstreeks 1560/1570 in ons Rupeldorp woonde; na nog een tweede huwelijk hertrouwde zijn weduwe, Elyzabeth De Vrye, met Jan De Bruyne. Zijn zoon, Gillis Vloetberchs die vóór 1560 te Willebroek geboren werd, huwde op 6-3-1580 te Antwerpen (Sint-Walburgis) met Josyntken Voets.

We houden aan deze vaststellingen een vraag over: Werd de naam "het vennestraetken" te Willebroek BEWUST door de familie Vloebergh uit Vremde geïmporteerd?

Dit zou ongewoon zijn vermits veldnamen ontstonden naar aanleiding van plaatselijke omstandigheden! Nu wij weten nu eenmaal dat de Vloeberghen in Willebroek en Tisselt een belangrijke rol hebben gespeeld als bezitters van meerdere graanmolens.

Uit Vloed en Berg.

G. Van Auwenis

VALLEN WELDRA ONDER DE SLOPERSHAMER

De broedersschool (de latere Sint-Jozefschool en parochiecentrum)

Het rusthuis EGMONT (het vroegere restaurant Breendonk)

Bloemenklacht

Heel dicht bij de ontloken rozen,
Om hun geuren begeerd en bekend,
Hielden vele madelieven
Droevig hun kroontjen afgewend.

Vragend staarden de andere bloemen
De blanke margerietjes aan,
Die toch steeds als stille vrienden
Naast de rozen hadden gestaan.

En de bontgewiekte vlinders
Fladdrend boven 't wuivend gras,
Kwamen de meizoetjes vragen,
“Waarom er bij hen zoo'n droefheid
was?”

“Ach”, zuchtten de madelieven,
Steeg ook zoo'n geur heerlijk en fijn
Uit onze helwitte kronen,
Wat zou men naar ons begeerig zijn.

De ranonkels hadden het klagen
Van hun blanke buurkens verstaan
En waren vol medelijden
Met hen aan het schreien gegaan.

Maar een fee met teere handen
Streelde de klagende bloemen zacht
En vond veel troostende woorden
Voor hun sneeuwwitte
bloemenpracht.

“Waarom de rozen benijen?”
Vroeg hun de lieven bloemenfee,
Met u toch vlecht men kransen
En ooit er de kindjes mee.

“Daarom kiest niemand geen rozen,
Geen witte, geen roode, och neen,
Want rozen, die hebben doornen,
Die brengen maar pijn en geweën.

“Als de rozen nog niet bloeien,
Blinkt uw knoppen reeds in 't gras,
En zijn de anderen al lang
verdwenen,
Gij bloeit of 't eeuwig Lente was!”

“Daarom, o kleine madelieven,
Weest zonder rozengeur tevrêe
En spreidt uw sneeuwwitte kroontjes
Weer vroolijk voor de bloemenfee.

Plots was heel hun smart verdwenen,
Allen beurden het blanke kroontjen op
En groetten met vriendlijk welkom
Den piepjongen rozeknop!

door Tine Rabhooy

Uit “De Vlaamse Gids” aflevering I – 1933
Uit “De Kleine Vlaming” januari 1935

Inhoudstafel : juli – augustus – september 2010

Voorwoord	blz.	1
Een reis door het vaste land – R.L.Stephenson door Kevin Polfliet.....		2
Groote wegenwerken in Willebroek door Paul De Borger.....		6
Erin geloot ... Eruit gekocht door Leon Bernaerts.....		12
Pater Jan Cortebeeck – een missionaris in oorlog en vrede door Guy Cortebeeck		17
Het ‘Mysterie’ van onze ‘Brug der Zuchten’ door Kevin Polfliet		25
De Beenhouwersbond van Willebroek en omstreken – door Eric Van Winghe...		28
Foto’s uit de oude doos		33
Aprilgrap ontdekt ? door G. Van Auwenis.....		34
Is het “Vennestraetken” een gemigreerde plaatsnaam? door G. Van Auwenis		34
Vallen weldra onder de slopershamer (foto’s G. Van Auwenis)		35
Bloemenklacht door Tine Rabhooy.....		36

Werkten mee aan dit nummer :

Leon Bernaerts – Guy Cortebeeck - Paul De Borger – Kevin Polfliet - Gust Van Auwenis en Eric Van Winghe.

Samenstelling en lay-out : Gust Van Auwenis en Eric Van Winghe.

Alle rechten voorbehouden. Het overnemen van teksten kan slechts gebeuren na schriftelijke toelating van de auteur en mits vermelding van het tijdschrift, jaargang en nummer.

Elk auteur is individueel verantwoordelijk voor de inhoud van zijn of haar artikel.

Geplande activiteiten:

Zaterdag, 2 oktober 2010: feestviering en tentoonstelling rond het 150-jarig bestaan van de fabrieken L. De Naeyer.

Vrijdag, 8 oktober 2010 : 3de Vaertlinck quiz. Meer informatie volgt.

Zaterdag, begin december 2010 gaat onze jaarlijkse “genealogische en heemkundige” dag door. Talrijke registers zullen ter plaatse kunnen geraadpleegd worden. Meerdere standen met genealogische programm’s zullen gedemonstreerd worden. Talrijke boeken over stamboomkunde, heemkunde, enz.. worden er te koop aangeboden.

Aandacht! Bezoek regelmatig onze website om op de hoogte te blijven van onze laatste nieuwsjes en geplande activiteiten : www.vaertlinck.be

**ZAKENKANTOOR
NV VAN TRICHT**

L. DE NAEYERPLEIN 16
2830 WILLEBROEK

Tel. 03-886 87 33 - 03-886 94 62

Fax 03-886 20 91

E-mail : yvette.vandemaecle.15515@axa-bank.be

Alle wekdagen geopend van 9 - 12 uur en van 14 - 18 uur
Dinsdag- en zaterdagvoormiddag enkel na afspraak

**VOOR AL UW BELEGGINGEN, BANKVERRICHTINGEN,
VERZEKERINGEN EN KREDIETEN**

Het kantoor met de betere service !

Uit sympathie

CITROËN

**SINONQUEL BVBA
TEN BERGSTRAAT 2
2830 WILLEBROEK**

TEL : +32 (0)3 886 66 85
FAX : +32 (0)3 886 61 54
BTW: BE 0464.707.303
garage.sinonquel@telenet.be

上海酒家

CHINEES RESTAURANT

SHANGHAI

Stationsplein 2

2830 WILLEBROEK

Tel. 03 886 74 96

Ruime parking

Maandagmiddag

Dinsdag

Zaterdagmiddag

GESLOTEN

Jan maes

watches & jewellery

L.De Naeyerplein 31

2830 Willebroek

03/886 86 26

Bruul 85

2800 Mechelen

MEUBELEN

Toonzalen : Brielen 5 – 2830 Willebroek-Tisselt

Jozef VAN DEN BERGH nv

Tel. 03/886 66 03

Keukens MICKO

Donderdag gesloten

SELEXION

OKAPI

UW PARTNER IN DE INFORMATICA

hardware - software - netwerken
pc - notebook - netbook
installaties - herstellingen
telenet - proximus - inktpatronen

Stationsstraat 96 - Willebroek
03/886.90.46 - info@okapi.be

OKAPI
UW PARTNER IN DE INFORMATICA

't Poussecafé

Torenstraat 6 - 2830 Willebroek

☎ 03 / 866 05 36

Alle dagen open vanaf 11 uur

WOONDECORATIE

PEPERMANS

Herman Vosstraat 46
2830 Willebroek

Tel. 03 / 886 68 23
Fax 03 / 866 15 00

www.decoratiepepermans.be

- Vast tapijt
- Laminaat
- Gordijnen
- Vouwdeuren
- Behangpapier
- Textiel

- Geschenkartikelen
- Vloerbekleding
- Tapijten
- Overgordijnen
- Zonwering
- Verven-Mengmachine
- Onderhoud

EEN SIMPEL
TELEFOONTJE VOLSTAAT
ALS DE BEERPUT OVERLOPEN GAAT

Alle reinigings-
en ontstoppingswerken

03-888 78 00

ruimerke

www.ruimerke.be info@ruimerke.be

BON 5€ 1 Bon per klant

APC

AUTO PARTS CENTER BVBA
ALLE AUTO-ONDERDELEN

- Groot- en kleinhandel
- Car-hifi - GSM's - carkits - navigatiesystemen
- Alarmen - blinderen autoruiten
- Wisselstukken en onderdelen: remmen, filters, uitlaten, schokdempers, ...
- Allesdraggers: skiboxen, sneeuwkettingen, ...
- Accessoires: uitbouwkits, verlagingskits, spoilers, sportluchtfilters, ...

Hemiksem

Heuvelstraat 146
2620 Hemiksem
03/877.30.33
hemiksem@apc.skynet.be

Kontich

Mechelssteenweg 297B
2550 Kontich
03/458.76.33
kontich@apc.skynet.be

Willebroek

Dundermondsesteenweg 212
2830 Willebroek
03/885.35.00
willebroek@apc.skynet.be

KEUKENCENTER

MASURE

Totaalinrichting van vloer tot plafond

- keukens in alle stijlen
- van luxe modellen tot de budget-keukens
- ook badmeubelen en schuifdeuren
- wij tekenen uw eigen droomkeuken

Kleine Amer 15
2870 Puurs-Kalfort

Tel. 03 889 22 48 * fax 03 899 15 26

Open: ma-vr van 10- 17 uur
zaterdag 10-18 uur
zondag gesloten

AD

WILLEBROEK

TEL. 03/886.41.30

**Groep
Kerremans**

**Zakenkantoor
Kerremans & C°**

VERZEKERINGEN
BANK

OVERWINNINGSSTRAAT 87
2830 WILLEBROEK
TEL: 03/886.43.39
FAX: 03/866.57.02

info@groepkerremans.be
www.groepkerremans.be

CBFA: 040356A-cB

**Vastgoed
Kerremans**

VERKOOP
VERHUUR
BEHEER

OVERWINNINGSSTRAAT 87
2830 WILLEBROEK
TEL: 03/886.43.39
FAX: 03/866.57.02

info@groepkerremans.be
www.groepkerremans.be

BIV KERREMANS STEVE: 503785

BANKET

R

O

O

D

Kerkstraat 26

Willebroek

Tel. 03/886 65 09

**P
H
I
L
L
I
P
P
E**

Boozt.be

THE BEST HARDWARE STORE IN BELGIUM

Dendermondsesteenweg 111 / bus 29
2830 Willebroek
Tel : 03/866.48.44
Fax : 03/866.48.45

Openingsuren :
maandag : Gesloten
dinsdag : 10 u. - 18 u.
woensdag : 10 u. - 18 u.
donderdag : 10 u. - 18 u.
vrijdag : 10 u. - 18 u.
zaterdag : 10 u. - 18 u.

Gesloten op zondag en feestdagen.

**carrosserie
Van den Eede**

herstellingen alle merken

Brandstraat 31
2830 Willebroek

btw 634 353 769

tel. 03/886 78 49
fax 03/886 04 58

Rijwielen - Naaimachines

Firma CLAESSENS

Mechelsesteenweg 8

(aan de brug)

2830 WILLEBROEK

Tel. : 03/886 62 70 - 03/886 38 51

Restaurant "BEUKENHOF"

Antwerpsestraat 300

2850 BOOM

Tel.: 03/888.65.68

Fax.: 03/844.74.39